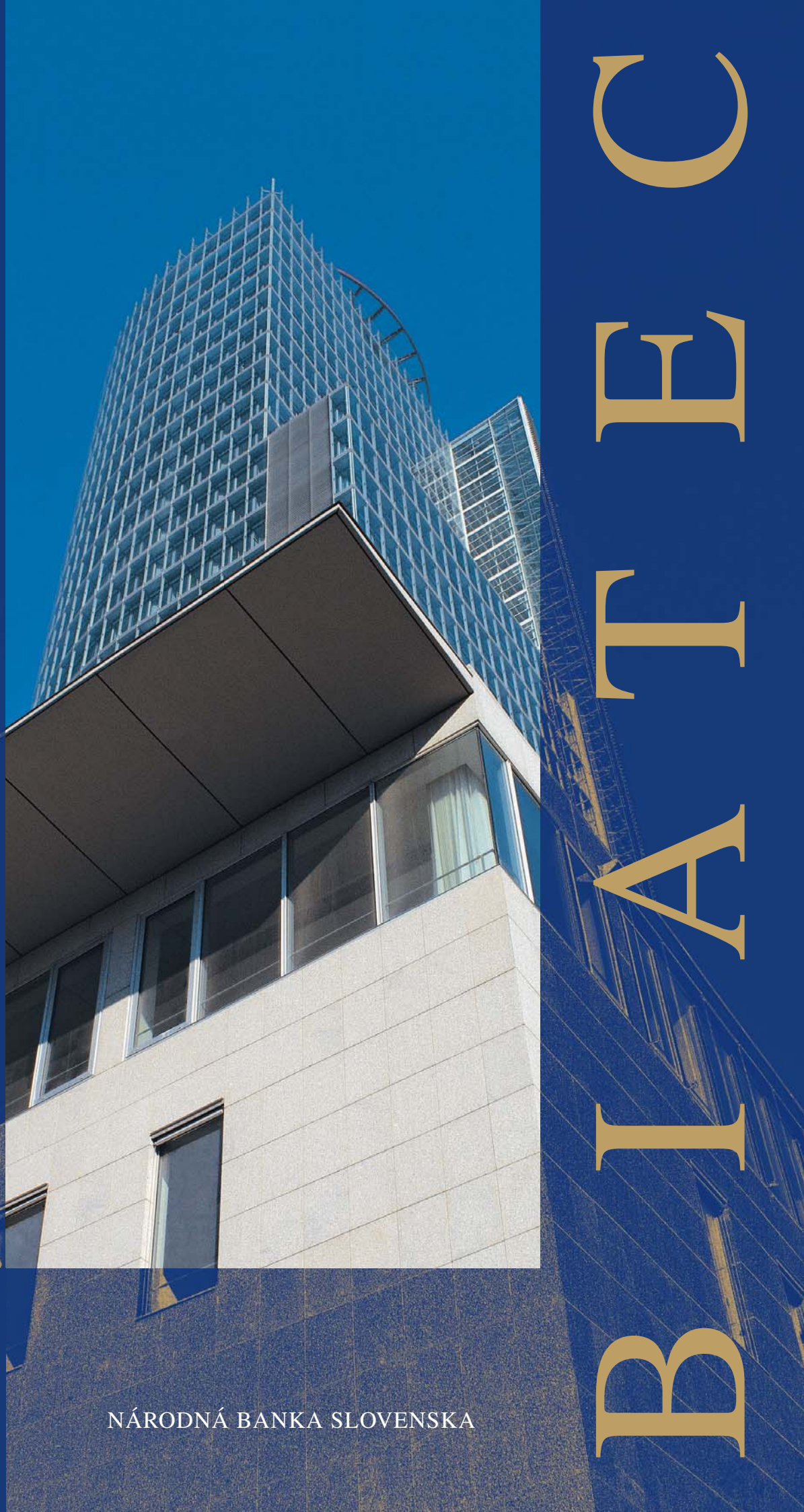

2

Február 2013
Ročník 21

ODBORNÝ
BANKOVÝ
ČASOPIS

C E T A I B

NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA

Strieborná zberateľská minca Pamiatková rezervácia Košice

Už dvadsať rokov vydáva Národná banka Slovenska okrem bankoviek a mincí určených na hotovostný peňažný obeh tiež mince z drahých kovov, ktorými pripomína významné historické udalosti slovenských dejín, osobnosti slovenského národa a prírodné krásy a kultúrne pamiatky Slovenskej republiky. Dva roky po zavedení eurovej meny vytvorila Národná banka Slovenska nový tematický okruh, ktorého cieľom je pripomenúť na zberateľských minciach okrem tradičných motívov aj mestské pamiatkové rezervácie. Prvá zberateľská minca s touto tematikou bola vydaná v decembri 2011 a jej motív bol venovaný Trnave. Ďalšia minca, ktorej emisia bola v marci minulého roka, predstavovala mestskú pamiatkovú rezerváciu Trenčín.

Minca realizovaná podľa návrhu Karola Lička

Najnovšou zberateľskou mincou, ktorú Národná banka Slovenska vydáva v týchto dňoch, je strieborná zberateľská minca v nominálnej hodnote 20 eur s motívom pamiatkovej rezervácie Košice. Jej hlavným cieľom je pripomenúť pamiatkovú rezerváciu druhého najväčšieho slovenského mesta – Košíc, ktoré sa v roku 2013, spolu s francúzskym mestom Marseille, stali na základe rozhodnutia Rady Európskej únie Európskym hlavným mestom kultúry. Pamiatková rezervácia mesta bola vyhlásená v roku 1983 a svojou rozlohou 85,38 hektára a počtom pamiatok je najväčšou mestskou pamiatkovou rezerváciou na Slovensku. Jej súčasťou je množstvo jedinečných architektur, ktoré pripomínajú bohatú históriu a výnimočné postavenie mesta v krajine.

Verejnú anonymnú súťaž na výtvarný návrh striebornej zberateľskej mince s tematikou pamiatkovej rezervácie Košice vyhlásila Národná banka Slovenska v decembri 2011. Do termínu

uzávierky súťaže (26. marca 2012) bolo predložených dvanásť návrhov od jedenástich autorov, ktoré odborná komisia na posudzovanie výtvarných návrhov slovenských eurových mincí hodnotila 11. apríla 2012. Odbornými poradcami, ktorí sa zúčastnili na zasadnutí komisie a výtvarné návrhy posudzovali z hľadiska použitých architektonických reálií historického jadra mesta, boli Ing. arch. Viera Dvořáková z Pamiatkového úradu Slovenskej republiky a Mgr. Jozef Jarkovský z Krajského pamiatkového úradu v Košiciach.

Odborná komisia vyhodnotila súťažné návrhy a prvú cenu odporučila udeliť výtvarnému návrhu Karola Lička. Zvýšenú druhú cenu navrhol udeliť kremnickej medailérke Márii Poldaufovej a zníženú tretiu cenu návrhu, ktorý predložil do súťaže ďalší kremnický výtvarník Štefan Novotný. S odporúčením odbornej komisie sa stotožnila aj Banková rada Národnej banky Slovenska, ktorá výsledky súťaže schválila 24. apríla 2012.

(Pokračovanie na 3. str. obálky)

Strieborná zberateľská minca

Pamiatková rezervácia Košice

(Pokračovanie z 2. str. obálky)

*Zvýšená 2. cena
Mária Poldaufová*

*Znížená 3. cena
Štefan Novotný*

Na realizáciu mince bol vybratý výtvarný návrh autora Karola Lička, ktorý v súťaži získal prvú cenu. Odborná komisia ocenila, že na návrhu mince je výstižné vyjadrenie historických hodnôt mesta Košice, obsahová i kompozičná vyváženosť averzu a reverzu, ako aj skutočnosť, že návrh je možné realizovať bez dodatočných úprav. Hlavným motívom averzu je výrez časti veduty od Georga Houfnagela z roku 1617. Motív je doplnený o historický erb mesta, ktorý spolu so štátnym znakom a nápisom dotvárajú ucelenú kompozíciu. Na reverznej strane mince použil autor motívy charakteristické pre pamiatkovú rezerváciu mesta. Dominantu tvorí neskorogotický Dóm sv. Alžbety s charakteristickými architektonickými prvkami s Kaplnkou sv. Michala v popredí. Ľavú časť kompozície tvorí zobrazenie patrónky mesta – sv. Alžbety Uhorskej, plastiky z hlavného oltára Dómu sv. Alžbety. Celá kompozícia je uzavretá kruhopolisom.

Zvýšená druhá cena bola udelená medailérke Márii Poldaufovej. Jej súťažný návrh komisia hodnotila po výtvarnej i obsahovej stránke ako rovnocenný s víťazným návrhom, pričom pripomenula, že tiež čerpá z tých istých motívov, ktoré boli použité aj na víťaznom návrhu. Komisia konštatovala, že návrh vyniká veľmi dobrou a citlivou drobnokresbou. Veduta mesta na averze je doplnená latinským názvom mesta a pri spodnom okraji historickým mestským erbom. Na reverze je celkový

pohľad na charakteristickú západnú fasádu Dómu sv. Alžbety, ktorý je vľavo doplnený zobrazením patrónky mesta – sv. Alžbety Uhorskej.

Zníženú tretiu cenu získal návrh ďalšieho kremnického medailéra Štefana Novotného. Komisia pozitívne hodnotila výber motívov a dobre zobrazenú architektúru. Na averznej strane návrhu je dominantou Kostol Nanebovzatia Panny Márie s ďalšími objektmi reprezentujúcimi pamiatkovú rezerváciu – gotický Levočský dom a secesný hotel Slávia. Starobylosť mesta zvýrazňuje mestská pečať. Na reverznej strane návrhu je pohľad na Dóm sv. Alžbety a Kaplnku sv. Michala. V popredí je vyobrazená plastika patrónky mesta – sv. Alžbety Uhorskej, ktorú vo svojich výtvarných návrhoch použili aj predchádzajúci dvaja autori.

Strieborná zberateľská minca má nominálnu hodnotu 20 eur, jej priemer je 40 mm a hmotnosť 33,63 gramu. Minca je vyrazená zo zliatiny 925 dielov striebra a 75 dielov medi. Na jej hrane je reliéfny nápis EURÓPSKE HLAVNÉ MESTO KULTÚRY 2013. Zberateľskú mincu vyrazila Mincovňa Kremnica, š. p., v počte 3 350 kusov v bežnom vyhotovení a 6 350 kusov vo vyhotovení „proof“. Mincovňa vydala Národná banka Slovenska 25. februára 2013 a je v poradí druhou mincou z emisného plánu pamätných a zberateľských mincí na rok 2013 a osemnástou zberateľskou mincou vydanou v eurovej mene.

Text a fotografie: Ing. Štefan Fröhlich

BIATEC

Odborný bankový časopis
Február 2013

Vydavateľ:

Národná banka Slovenska

Redakčná rada:

doc. Ing. Jozef Makúch, PhD. (predseda)
Mgr. Júlia Čillíková
Ing. Juraj Jánošík
Ing. Renáta Konečná
PhDr. Jana Kováčová
Mgr. Martin Šuster, PhD.

Redakcia:

Ing. Alica Polónyiová
tel.: 02/5787 2153
e-mail: alica.polonyiova@nbs.sk

Adresa redakcie:

NBS, redakcia BIATEC
Imricha Karvaša 1, 813 25 Bratislava
fax: 02/5787 1128
e-mail: biatec@nbs.sk

Počet vydaní: 10-krát do roka

Cena výtlačku pre predplatiteľov: 2 €

Ročné predplatné: 20 €

Poštovné hradí predplatiteľ.

Objednávky na predplatné v SR
a do zahraničia, reklamácie, distribúcia:

VERSUS, a. s., Expedičné stredisko,
Pribinova 21, 819 46 Bratislava
tel.: 02/5728 0368, fax: 02/5728 0148
e-mail: expedicia@versusprint.sk

Termín odovzdania rukopisov: 13. 2. 2013

Dátum vydania: 25. 2. 2013

Evidenčné číslo: EV 2817/08

ISSN 1335 – 0900

Grafický návrh: Bedrich Schreiber

Typo & lito: AEPRESS, s.r.o.

Tlač: DOLIS, s.r.o.

Časopis je dostupný v elektronickej
forme na internetovej stránke
Národnej banky Slovenska:
<http://www.nbs.sk>

Niektoré príspevky môžu byť publikované
v inom ako slovenskom jazyku. Anotácie
príspevkov v anglickom jazyku sú uvedené
na poslednej strane časopisu.

Všetky práva sú vyhradené. Akékoľvek
reprodukcie tohto časopisu alebo jeho časti
a iné publikovanie vrátane jeho elektronickej
formy nie sú povolené bez predchádzajúceho
písomného súhlasu vydavateľa.

O B S A H

M E N O V Á P O L I T I K A

Systémy menových kurzov v krajinách strednej Európy
(Teoretické aspekty verzus praktické skúsenosti) – 2. časť..... 2
(doc. Ing. Rajmund Mirdala, PhD.)

M A C R O E C O N O M I C I S S U E S

Fiscal space in the euro zone..... 9
(František Hajnovič and Juraj Zeman)

I N F O R M Á C I E

Ponuka podujatí Inštitútu bankového vzdelávania NBS, n. o.,
na február 2013..... 14

N Á R O D O H O S P O D Á R S K E O T Á Z K Y

Daňové systémy krajín Škandinávie – 2. časť Fínsko,
Nórsko a Island 15
(Ing. Ivona Ďurínová, PhD.)

Dôchodkový systém v Rakúsku 20
(doc. Ing. Eva Kafková, PhD., Ing. Ľuboslava Dobóczyová)

K O M E R Č N É B A N K O V N Í C T V O

Výskum spokojnosti bankových klientov na Slovensku
a v Českej republike 27
(doc. Ing. Jaroslav Belás, PhD., Ing. Anna Kotásková)

R E C E N Z I A

Kolektív autorov: Právo pre bankovú prax 31
(doc. Ing. Juraj Sipko, MBA., PhD.)

E N G L I S H S U M M A R Y 32

Systemy menových kurzov v krajinách strednej Európy (Teoretické aspekty verzus praktické skúsenosti)

2. časť

doc. Ing. Rajmund Mirdala, PhD.

Ekonomická fakulta Technickej univerzity v Košiciach

V prvej časti príspevku sme zhrnuli základné teoretické aspekty formovania systému menového kurzu v kontexte výberu nominálnej kotvy centrálnou bankou ako súčasťou procesu implementácie vhodného menového systému. Podstatnou črtou tejto voľby sa pritom javila jasnosť a transparentnosť vhodnej nominálnej kotvy. Krajiny strednej Európy, na ktoré sme upriamili našu pozornosť, pritom na začiatku 90. rokov ukotvili svoje stabilizačné úsilie a základné rámce menových politík o systémy málo flexibilných (prípadne úplne neflexibilných) menových kurzov. Z dlhodobého hľadiska možno v týchto krajinách sledovať trend prechodu od rigidnejších smerom k flexibilnejším formám usporiadania systémov menových kurzov. Formovanie jednotlivých etáp vo vývoji systémov menových kurzov v kontexte celkového makroekonomického vývoja a systematických zmien je predmetom druhej časti príspevku.

11 Systém pevných menových kurzov s kľavými zmenami parít uplatňovaný v Maďarsku a Poľsku počas 90.-tych rokov obmedzoval nadmerné negatívne proinflačné pôsobenie exogénnych faktorov na začiatku tohto obdobia. V neskoršom období (v podmienkach nízkej inflácie) však bol tento kurzový systém prekážkou ďalšieho dezinflačného procesu. Na druhej strane však tento systém menového kurzu obmedzoval priestor na neprimerané reálne nadhodnocovanie maďarského forintu a poľského zlotého (prostredníctvom periodických devalvácií), čo sa stalo naopak problémom českej koruny a slovenskej koruny v druhej polovici 90. rokov.

STABILIZAČNÁ FÁZA (1990 – 1994)

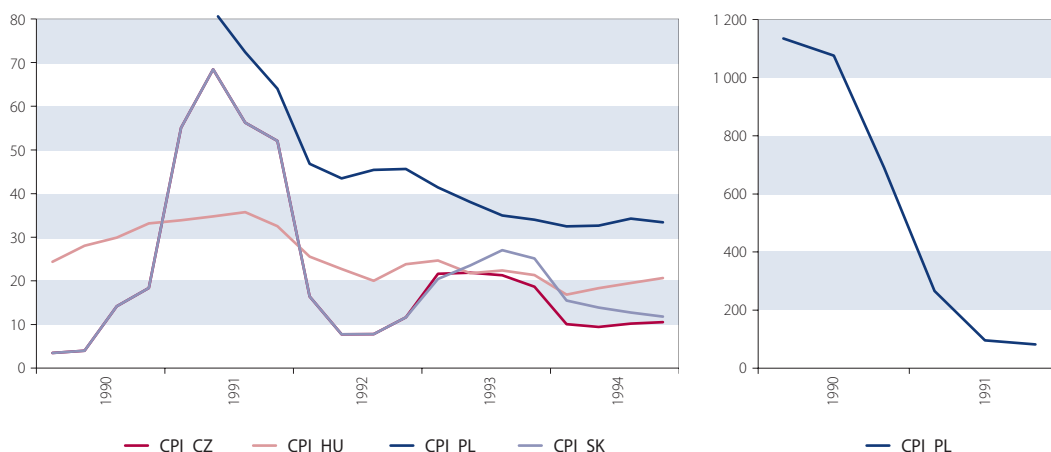
Začiatok procesu transformácie bol v bývalých centrálne plánovaných ekonomikách spojený s rozsiahlou liberalizáciou cien, ktorá spoločne s ďalšími faktormi (jednorazová rozsiahla alebo postupná mierna devalvácia národnej meny, liberalizácia obchodu (domáceho aj zahraničného), dopytový šok, narastajúca fiškálna nerovnováha a pod.) prispeli k výraznému rastu cien. Začiatok procesu transformácie bol súčasne charakteristický výrazným poklesom reálnej výkonnosti vo všetkých krajinách strednej Európy (SE). V grafe 1 uvádzame prehľad vývoja inflácie v krajinách SE v rámci prvého stabilizačného obdobia.

Na základe grafu 2 je zrejmé, že pôsobenie silných proinflačných faktorov zo začiatku transfor-

mačného obdobia v krajinách SE sa výraznejšie neprejavilo dlhodobou vysokým rastom cien (s výnimkou Poľska v roku 1990). Krajiny SE súčasne potrebovali spoľahlivú a dôveryhodnú nominálnu kotvu, ktorá by menovej politike pomohla stabilizovať makroekonomické prostredie týchto krajín. V tomto neformálnom zoskupení krajín (v neskoršom období označovanom aj ako tzv. Višegrádska štvorka) bol takouto vonkajšou kotvou systém pevného menového kurzu, ktorý bol považovaný za efektívny nástroj v boji s infláciou a pri znižovaní nákladov dezinflácie¹¹.

V rámci systému pevných menových kurzov sa Česká republika, Slovenská republika (do roku 1993 Česko-Slovensko, resp. ČSFR) a Maďarsko rozhodli pre systém pevného menového kur-

Graf 1 Miera inflácie v krajinách strednej Európy, obdobie 1990 – 1994

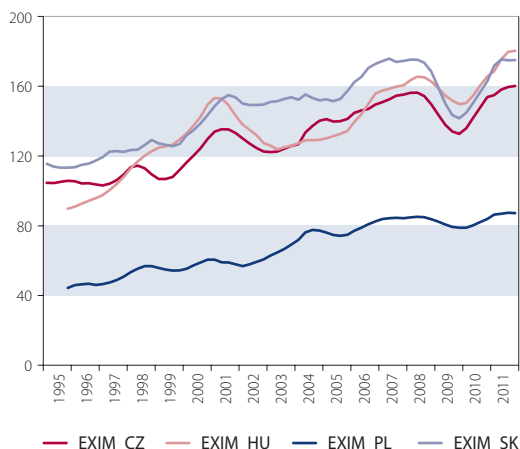

Zdroj: Zostavené autorom na základe International Financial Statistics MMF (október 2012).

Poznámka: Miera inflácie meraná indexom spotrebiteľských cien (CPI) je vyjadrená v percentách. V rokoch 1990 až 1992 uvažujeme pre ČR a SR údaje za Česko-Slovensko (resp. ČSFR).

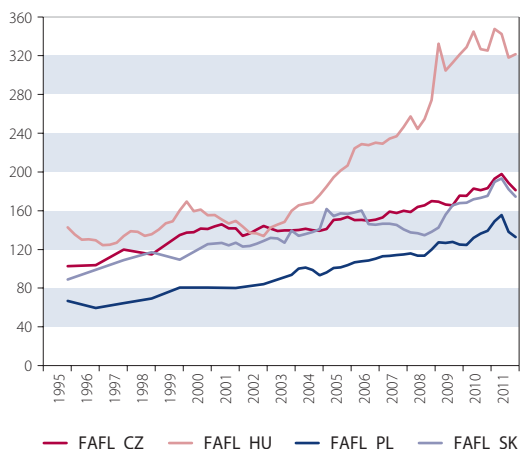
Graf 2 Obchodná otvorenosť krajín strednej Európy, obdobie 1995 – 2011

Zdroj: Zostavené autorom na základe International Financial Statistics MMF (október 2012).

Poznámka: Podiel exportu a importu (celkového zahranično-obchodného obratu) na HDP (EXIM) je vyjadrený v percentách.

Graf 3 Finančná otvorenosť krajín strednej Európy, obdobie 1995 – 2011

Zdroj: Zostavené autorom na základe International Financial Statistics MMF (október 2012).

Poznámka: Podiel celkových zahraničných finančných aktív a celkových zahraničných finančných pasív na HDP (FAFL) je vyjadrený v percentách.

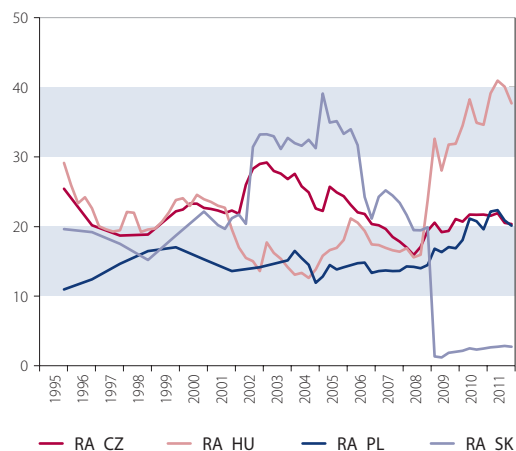
zu naviazaného na menový kôš. V roku 1993 sa Česká republika a Slovenská republika rozhodli zaviesť oscilačné pásmo (Česká republika v rozmedzí $\pm 0,5\%$ a Slovenská republika v rozmedzí $\pm 1,5\%$). Poľsko (koncom roku 1991) sa rozhodlo pre systém pevného menového kurzu s kľzavými zmenami parít (crawling peg) naviazaného na menový kôš. V rámci sledovaného obdobia bol maďarský forint pravidelne devalvovaný a Maďarská národná banka postupne rozširovala oscilačné pásmo z $\pm 0,3\%$ (júl 1992) na $\pm 2,25\%$ (december 1994). Poľský zlotý bol obdobne v rámci sledovaného obdobia periodicky devalvovaný a Poľská národná banka udržiavala poľský zlotý v rámci oscilačného pásma $\pm 0,6\%$ (október 1991).

Voľbu systému pevného menového kurzu taktiež ovplyvňovala skutočnosť, že krajiny SE považujeme za malé otvorené ekonomiky, v ktorých menový kurz zohráva významnú úlohu pri dezinflačnom procese. Pevný menový kurz tak pôsobí ako určitý katalyzátor vplyvu exogénnych faktorov, ktorých dopad je silnejší v malých otvorených ekonomikách. V grafoch 2 a 3 uvádzame prehľad formovania vonkajšej ekonomickej otvorenosti krajín SE.

Na základe grafov 2 a 3 je zrejmé, že krajiny SE sú vysoko otvorené ekonomiky. Za najmenej otvorenú ekonomiku možno považovať Poľsko. Koniec prvej, stabilizačnej fázy bol súčasne obdobím nástupu trendu dlhodobého, takmer nepretržitého zvyšovania zahraničnoobchodnej otvorenosti krajín SE (určitou výnimkou je Maďarsko, v ktorom došlo začiatkom nasledujúceho desaťročia, teda po roku 2000, k zjavnému poklesu vonkajšej obchodnej otvorenosti v podobe zníženia podielu zahraničnoobchodného obratu na HDP vplyvom celkovo negatívneho ekonomického vývoja).

Ekonomická otvorenosť krajín SE je pritom výraznejšia, ak sa zameriame na medzinárodné kapitálové pohyby, čo súvisí predovšetkým s po-

Graf 4 Rezervné aktíva v krajinách strednej Európy, obdobie 1995 – 2011

Zdroj: Zostavené autorom na základe International Financial Statistics MMF (október 2012).

Poznámka: Podiel rezervných aktív na HDP (RA) je vyjadrený v percentách.

čiatocnou podkapitalizáciou krajín SE a následným významným prílevom zahraničného kapitálu. Hlavným predpokladom nárastu celkovej finančnej otvorenosti krajín SE (graf 3) bol proces postupnej liberalizácie transakcií na kapitálovom účte platobnej bilancie, ktorý v sledovanej skupine krajín dynamicky prebiehal najmä v druhej polovici 90. rokov.

Dôležitým predpokladom pri rozhodovaní o zavedení a udržaní systému pevného menového kurzu je výška rezervných aktív (osobitne devízových rezerv), ktoré má k dispozícii centrálna banka na potlačenie prípadných devalvačných tlakov. V grafe 4 uvádzame prehľad vývoja rezervných aktív v krajinách SE.

12 S výnimkou rokov 1997 až 1999
(v prípade Českej republiky), 1999 až
2000 (v prípade Slovenska) a 2001
až 2002 (v prípade Poľska).

Koncom úvodnej, stabilizačnej fázy sa rezervné aktíva pohybovali nad úrovňou desiatich percent HDP. Aj napriek tomu bolo možné vnímať udržateľné dosahovanie úrovne celkových devízových rezerv na menovo bezpečnej hranici (krytie trojmesačného dovozu) za jednu z najzásadnejších výziev pre centrálné banky krajín SE. Nízka úroveň rezervných aktív (okolo troch percent HDP) bola napríklad v Rumunsku a Slovinsku významným faktorom, dôsledkom ktorého tieto krajiny pristúpili na začiatku obdobia transformácie k zavedeniu systému riadeného floatingu.

Fixovanie menových kurzov prispelo ku krátkodobej stabilizácii očakávaní o budúcom vývoji menových kurzov v krajinách SE, ako aj zahranično-ekonomických a domácich podmienok pre obnovenie podmienok reálneho ekonomického rastu už krátko po transformačnom šoku. Cenu za kurzovú stabilitu však možno vyjadriť v podobe zvýšených nárokov na zodpovedné hospodársko-politické rozhodnutia, ktoré by zmierňovali riziká spojené s prehlbovaním vnútornej a vonkajšej nerovnováhy, ku ktorým malé tranzitívne ekonomiky v 90. rokoch pomerne často inklinovali.

PRECHODNÁ FÁZA (1995 – 1999)

Obdobie od polovice 90. rokov bolo v krajinách SE charakteristické udržaním podmienok pre dosahovanie reálneho ekonomického rastu. Reálnu ekonomickú úroveň pred roka 1989 sa však krajinám SE nepodarilo dosiahnuť (s výnimkou Poľska). Väčšina krajín SE zaznamenala v priebehu rokov 1995 až 1999 významný pokrok v dezinflačnom procese. Vývoj inflácie v krajinách SE po roku 1995 uvádzame v grafe 5.

Z grafu 5 je zrejмый dlhodobý pokles miery inflácie v krajinách SE. Mierne výkyvy v rámci celej periódy boli spôsobené jednak vplyvom administratívnych opatrení (deregulácia cien, zmena nepriamych daní), ako aj dôsledkom pôsobenia

exogénnych faktorov (vývoj svetových cien energií, nežiaduce fluktuácie menového kurzu po upustení od fixovania menového kurzu).

V rámci sledovaného obdobia pristúpila Česká republika najprv k rozšíreniu pásma oscilácie na $\pm 7,5\%$ (február 1996). V máji 1997 prešla Česká republika na systém riadeného floatingu s referenčnou menou v podobe nemeckej marky, ktorá bola neskôr nahradená eurom. Slovenská republika pristúpila k postupnému rozširovaniu pásma oscilácie z $\pm 3\%$ (január 1996) na $\pm 7\%$ (január 1997). V októbri 1998 prešla Slovenská republika na systém riadeného floatingu a od januára 1999 začala Národná banka Slovenska využívať inštitút referenčnej meny v podobe eura (od októbra do decembra 1998 úlohu referenčnej meny plnila nemecká marka). V marci 1995 zaviedla Maďarská národná banka systém pevného menového kurzu s kľavými zmenami parít (crawling peg) naviazaného na menový kôš. V rámci tohto obdobia bol maďarský forint periodicky devalvovaný a Maďarská národná banka udržiavala maďarský forint v rámci oscilačného pásma $\pm 2,25\%$. Poľský zlotý bol obdobne v rámci sledovaného obdobia periodicky devalvovaný a Poľská národná banka postupne rozširovala oscilačné pásmo z $\pm 2\%$ (marec 1995) na $\pm 15\%$ (marec 1999).

Zvýšenie pružnosti usporiadania menových kurzov v Českej republike, Poľsku a Slovenskej republike bolo podmienené kvalitatívnymi zmenami základných ekonomických proporcií týchto ekonomík. Dôsledkom toho mohli tieto krajiny postupne upustiť od previazania pozitívneho makroekonomického vývoja svojich ekonomík s nominálnou kotvou v podobe fixovania menového kurzu domácej meny.

V dôsledku výrazného pokroku v procese transformácie smerom k trhovým ekonomikám, vrátane silného reálneho ekonomického rastu¹², úspešného procesu dezinflácie a liberalizácie me-

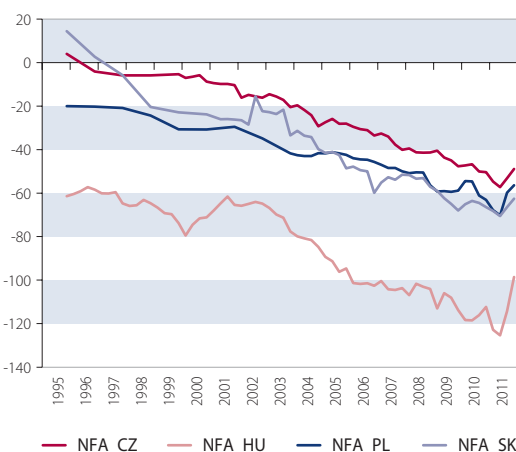
Graf 5 Miera inflácie v krajinách strednej Európy, obdobie 1995 – 1999

Zdroj: Zostavené autorom na základe International Financial Statistics MMF (október 2012).

Poznámka: Miera inflácie meraná indexom spotrebiteľských cien (CPI) je vyjadrená v percentách.

Graf 6 Čistá zahraničná investičná pozícia krajín strednej Európy, obdobie 1995 – 2011

Zdroj: Zostavené autorom na základe International Financial Statistics MMF (október 2012).

Poznámka: Podiel čistých zahraničných finančných aktív na HDP (NFA) je vyjadrený v percentách.

dzinárrodných kapitálových pohybov, zaznamenali krajiny SE aj naďalej pretrvávajúci prílev zahraničného kapitálu, čo viedlo k narastajúcemu rozsahu medzinárodnej finančnej integrácie týchto krajín (graf 3). Pozitívnym faktorom tohto obdobia bolo, že popri dlhových investíciách postupne narastal v rámci prichádzajúceho kapitálu aj podiel portfóliových investícií a priamych zahraničných investícií. Zvýšený podiel majetkových investícií umožnil krajinám SE absorbovať narastajúci prílev zahraničného kapitálu bez súčasného automatického narastania zahraničnej zadlženosti. Zvýšený medzinárodný rating krajín SE prispel k absolútne- nemu zníženiu nákladov spojených s obsluhou zahraničného dlhu.

Popri pozitívnom vplyve prílevu kapitálu na vývoj celkovej zásoby kapitálu krajín SE sa táto skutočnosť odrazila v podobe negatívneho vývoja čistej zahraničnej investičnej pozície (graf 6), čo len zvýrazňuje kapitálovú náročnosť celého procesu transformácie týchto tranzitívnych ekonomík.

Kľúčovým predpokladom prehlbovania negatívneho trendu vo vývoji medzinárodnej investičnej pozície od konca úvodnej fázy analyzovaného obdobia bol popri nízkej úrovni domácej zásoby kapitálu aj už spomínaný proces postupnej liberalizácie medzinárodných kapitálových pohybov. Výraznú tendenciu vo zvyšovaní záporného salda čistých zahraničných finančných aktív možno od druhej polovice skúmaného obdobia sledovať najmä v Maďarsku.

PRÍPRAVNÁ FÁZA (2000 – ERM 2)

Transformačný proces v krajinách SE stále nemožno považovať za ukončený. Približovanie (konvergencia) krajín SE k starým členským krajinám EÚ bude prebiehať ešte relatívne dlhé obdobie. Aj v tejto súvislosti preto možno za hlavný faktor úpravy usporiadania menových kurzov v rámci tretieho sledovaného obdobia v krajinách SE považovať ich prípravu na plné členstvo v zoskupení krajín tvoriacich HMÚ.

Jednotlivým ekonomikám z regiónu SE sa počas tejto fázy podarilo stabilizovať vývoj domácej miery inflácie na jednociferné úrovni. Významným predpokladom pokračovania a udržania deflacioného trendu v týchto krajinách bola schopnosť domácich hospodársko-politických autorít zachovať podmienky na eliminovanie prejavov vnútorných nerovnovážnych tendencií a podporovať efektívnosť domácich cenotvorných mechanizmov (graf 7).

Hospodárska kríza ovplyvnila cenový vývoj v krajinách SE. Výrazný pokles inflácie bol v priebehu roku 2009 badateľný najmä v Českej republike a Slovenskej republike. Zreteľné, avšak nie tak výrazné, bolo zníženie inflácie v Poľsku. Naproti tomu Maďarsko zažilo v priebehu roku 2009 nárast inflácie, čo možno pripísať predovšetkým pôsobeniu vládnych opatrení prijatých v súvislosti s negatívnym fiškálnym vývojom.

Kľúčovou podmienkou vstupu kandidátskej krajiny do HMÚ je účasť národnej meny aspirujúcej ekonomiky v ERM 2 a zotrvanie v tomto systéme

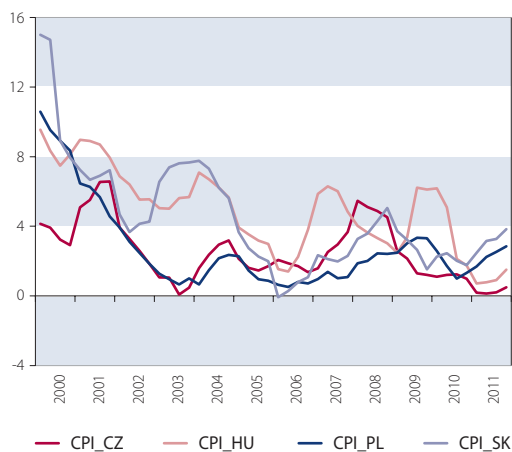
počas obdobia minimálne dvoch rokov, pričom národná centrálna banka nemôže počas tohto obdobia pristúpiť k devalvácii domácej meny (revalvácia domácej meny nie je vnímaná ako rozpor s touto požiadavkou). Dôležitým predpokladom vstupu do ERM 2 je priblíženie národných menových politik a politik menových kurzov požiadavkám tohto mechanizmu menových kurzov.

V rámci sledovaného obdobia udržiavala Česká republika a Slovenská republika systém voľného floatingu.^{13,14} Poľsko prešlo v tomto období od využívania pevného menového kurzu s kľúčovými zmenami parít na voľný floating (apríl 2000). Maďarsko pristúpilo na začiatku tohto obdobia k rozšíreniu oscilačného pásma na $\pm 15\%$ (máj 2001) pri fixovaní maďarského forintu na euro (január 2000).¹⁵ V máji 2008 došlo na základe rozhodnutia Maďarskej národnej banky k uvoľneniu naviazania maďarského forintu na euro s následným prechodom na systém menového kurzu s riadenou pohyblivosťou pri zachovaní eura v pozícii referenčnej meny.

Slovenská koruna vstúpila do mechanizmu výmenných kurzov ERM 2 v novembri 2005 (centrálna parita bola stanovená na úrovni 38,4550 SKK/EUR). V marci 2007 bola na žiadosť Slovenskej republiky revalvovaná centrálna parita slovenskej koruny v rámci ERM 2 (nová úroveň centrálnej parity bola stanovená na 35,4424 SKK/EUR). Poslednou formálnou úpravou menového kurzu slovenskej koruny v rámci ERM 2 bola jej revalvácia v máji roku 2008 na úroveň 30,1260 SKK/EUR. Na druhej strane rozhodnutie o vstupe mien Českej republiky, Maďarska a Poľska do ERM 2 možno považovať skôr za otázku celkovej pripravenosti na vstup do HMÚ a schopnosti udržateľne plniť konvergenčné kritériá pred samotným prijatím eura než samotnej kompatibility politiky menových kurzov s predpokladmi kladenými na účasť meny kandidátskej krajiny v ERM 2.

- 13 Na základe rozhodnutia ministrov financií krajín Európskej únie došlo 9. júla 2008 k stanoveniu konverzného kurzu slovenskej koruny voči euru na úrovni 30,1260. Aj keď teda formálne zostal menový kurz slovenskej koruny voľne pohyblivý do konca roku 2008, jeho flexibilita sa od júla roku 2008 formálne výrazne obmedzila.
- 14 Predpoklad na prechod smerom od riadeného floatingu k voľnému floatingu sa v Českej republike vytvoril krátko po zavedení inflačného cieľenia, t. j. efektívne od júna roku 2001.
- 15 Napriek fixovaniu menového kurzu možno tento kurzový režim HUF pri širokých pásmach oscilácie, vytvárajúcich dostatočný priestor pre pohyblivosť HUF, považovať za výrazne flexibilný.

Graf 7 Miera inflácie v krajinách strednej Európy, obdobie 2000 – 2011

Zdroj: Zostavené autorom na základe International Financial Statistics IMF (október 2012).

Poznámka: Miera inflácie meraná indexom spotrebiteľských cien (CPI) je vyjadrená v percentách.

16 Vzhľadom na dosiahnutý stupeň pokroku v budovaní podmienok trhového hospodárstva počas obdobia vyše dvadsiatich rokov možno krajiny SE v súčasnosti označiť skôr ako konvergujúce ekonomiky.

Hospodárska kríza, ktorá sa v krajinách SE začala prejavovať už v druhej polovici roku 2008, viedla k formálnemu oddialeniu úvah o vstupe Českej republiky, Maďarska a Poľska do eurozóny. Kurzová nestabilita a oslabenie mien týchto krajín voči euru boli zrejme najmä v priebehu prvej polovice roku 2009. Aj napriek ich potenciálnej schopnosti plniť kritérium kurzovej stability v nasledujúcom období sa dôsledkom výrazného zhoršenia fiškálnych ukazovateľov v Českej republike, Maďarsku a Poľsku, ako aj dôsledkom problémov, do ktorých sa dostala eurozóna vplyvom dlhovej krízy, členstvo mien týchto troch krajín v ERM 2 v blízkej budúcnosti nepredpokladá.

2.2 VÝVOJ REÁLNEHO EFEKTÍVNEHO MENOVÉHO KURZU

Fixovanie menového kurzu pri silných inflačných tlakoch prispieva k stabilizácii prostredia domáceho cenového okruhu prostredníctvom eliminácie proinflačných podnetov spojených s nežiaducimi výkyvmi menového kurzu. Zrejmy je aj pozitívny vplyv na iné makroekonomické kategórie.

Dlhodobé využívanie systému pevného menového kurzu však v menej výkonných ekonomikách obvykle vedie k reálnemu nadhodnocovaniu menového kurzu. Prehľad vývoja reálneho efektívneho menového kurzu (REER) v krajinách SE uvádzame v grafe 8.

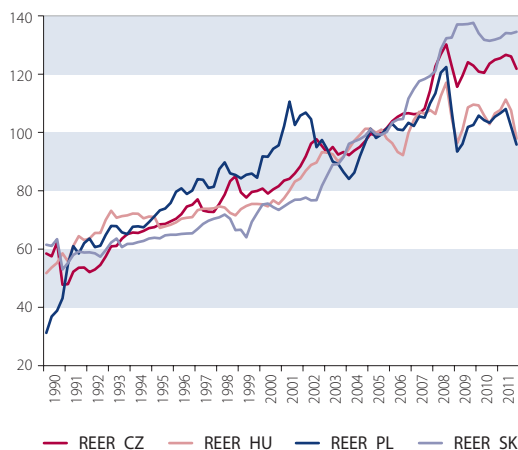
Na základe vývoja REER v krajinách SE možno konštatovať prítomnosť dlhodobej tendencie reálneho zhodnocovania menových kurzov týchto krajín. Najmä na začiatku 90. rokov bola tendencia reálneho zhodnocovania menových kurzov krajín SE spojená s ich významným podhodnotením spôsobeným počiatočnými devalváciami. Centrálné banky Maďarska a Poľska sa snažili vyhnúť neprimeranému reálnemu zhodnocovaniu svojich mien periodickými devalváciami. Naproti

tomu centrálné banky Českej republiky a Slovenskej republiky (do roku 1993 Česko-Slovenska, resp. ČSFR) po počiatočných výrazných devalváciách koruny československej už ďalej centrálné parity svojich menových kurzov neupravovali (s výnimkou 10 % devalvácie slovenskej koruny v júli 1993).

Neprimerané reálne zhodnocovanie menového kurzu spoločne s nerovnováhou na bežnom účte platobnej bilancie a vysokými deficitmi verejných financií bolo príčinou dlhodobejšej neudržateľnosti systému pevného menového kurzu v rámci krajín SE a následného vynúteného prechodu na pohyblivý menový kurz. Vývoj na bežnom účte platobnej bilancie je pritom vzhľadom na ich vysokú otvorenosť významným indikátorom zahraničnej konkurencieschopnosti tranzitívnych ekonomík.¹⁶ Pokles alebo strata zahraničnej konkurencieschopnosti sa následne prejavuje negatívnym vývojom na bežnom účte. Vývoj na bežnom účte bol v krajinách SE významne poznačený investičnou náročnosťou transformačného procesu. Udržateľnosť vonkajšej rovnováhy je preto ovplyvnená nielen veľkosťou, ale aj štruktúrou prichádzajúcich kapitálových tokov.

Na základe grafu 8 je zrejme, že významný prílev kapitálu v krajinách SE (pozri aj graf 6) prispieval k reálnemu zhodnocovaniu ich menových kurzov. Vzhľadom na uplatňovaný systém menového kurzu pritom k reálnemu zhodnocovaniu menového kurzu môže dochádzať prostredníctvom nominálneho zhodnocovania menového kurzu (vplyv tohto faktora sa prejavil najmä v tretej fáze, t. j. po roku 2000), existencie vyššieho inflačného diferenciálu v domácej ekonomike (pôsobenie tohto faktora sme mohli zaznamenať najmä počas druhej fázy, t. j. počas rokov 1995 až 1999), prípadne kombináciou oboch spôsobov. V prípade, že reálne zhodnocovanie domáceho menového

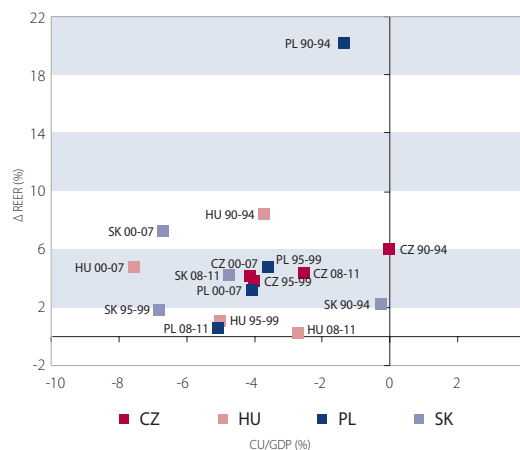
Graf 8 REER v krajinách strednej Európy, obdobie 1990 – 2011

Zdroj: Zostavené autorom na základe International Financial Statistics MMF (október 2012).

Poznámka: Reálny efektívny menový kurz (REER) je vyjadrený ako index (2005 = 100).

Graf 9 REER a bežný účet v krajinách strednej Európy, obdobie 1990 – 2011

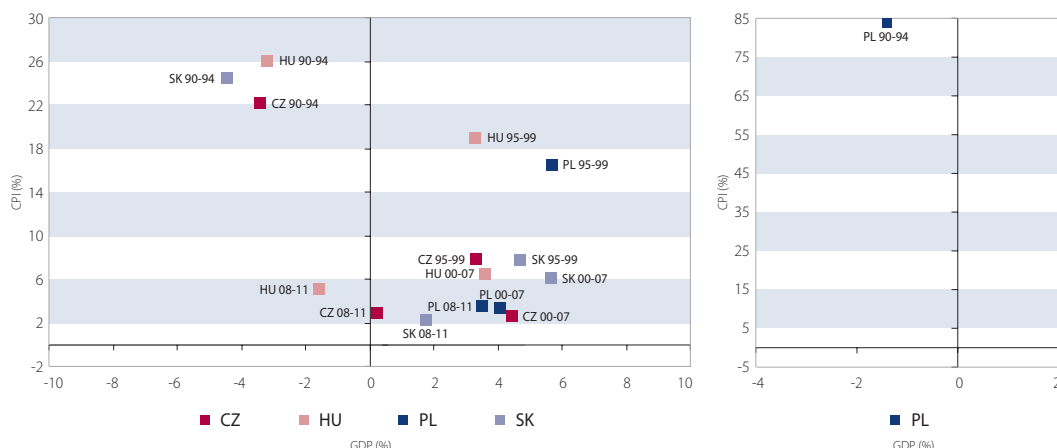

Zdroj: Zostavené autorom na základe International Financial Statistics MMF (október 2012).

Poznámka: Priemerné ročné tempo zmeny reálneho efektívneho menového kurzu (REER), priemer podielov salda bežného účtu platobnej bilancie na HDP (CU/GDP). Priemery boli vypočítané na báze štvrtročných údajov.

Graf 10 Reálny HDP a inflácia v krajinách strednej Európy, obdobie 1990 – 2011

Zdroj: Zostavené autorom na základe International Financial Statistics MMF (október 2012).

Poznámka: Priemerné ročné tempo rastu cenovej hladiny (CPI), priemerné ročné tempo rastu reálneho outputu (GDP). Priemery boli vypočítané na báze štvrtročných údajov.

kurzu nie je plne vykrývané rastom produktivity (alebo kvality produktu), dôsledkom je zhoršenie zahraničnej konkurencieschopnosti krajiny.¹⁷

Vývoj vzájomného vzťahu medzi vývojom reálneho efektívneho menového kurzu a saldom bežného účtu platobnej bilancie v krajinách SE v rámci vybraných časových úsekov obdobia rokov 1990 – 2011 nám približuje graf 9.

Z grafu 9 je zrejmé, že voľba systému menového kurzu nemala v krajinách SE podstatnejší vplyv na formovanie zahraničnej konkurencieschopnosti. Kľzáva zmena parít v prípade Maďarska a Poľska neprispela v rámci rokov 1995 až 1999 k obmedzeniu deficitnosti ich bežných účtov. Kým následný prechod na voľný floating umožnil Poľsku znížiť reálne zhodnocovanie zlotého (bez zásadnejšieho dopadu na vývoj bežného účtu), v Maďarsku viedlo zafixovanie forintu na euro k výraznému reálnemu zhodnocovaniu menového kurzu forintu a následnému prehĺbeniu deficitu na bežnom účte. V Českej republike a Slovenskej republike je reálne posilňovanie menových kurzov po roku 2000 spojené s vysokou dynamikou reálneho ekonomického rastu, čo umožnilo týmto krajinám udržať si konkurencieschopné postavenie na medzinárodných trhoch.

Vplyvom hospodárskej krízy sa miera reálneho zhodnocovania REER Maďarska a Poľska výrazne spomalila. Maďarsko, ktorého celková výkonnosť bola v porovnaní s Poľskom ovplyvnená počas hospodárskej krízy vo väčšom rozsahu, dosiahlo počas rokov 2008 až 2011 výraznejšie zmiernenie negatívneho vývoja na bežnom účte platobnej bilancie. Zlepšenie salda bežného účtu zaznamenala počas krízového obdobia aj Česká republika a to napriek tomu, že okrem počiatočného výraznejšieho znehodnotenia reálneho menového kurzu sa jeho úroveň následne prevažne zhodnocovala. K reálnemu, avšak pomalšiemu zhodnocovaniu REER Slovenskej republiky aj v období hospodárskej krízy prispelo prijatie eura v roku 2009 spoločne s oslabením mien okolitých kra-

jín. Na druhej strane však táto skutočnosť bránila výraznejšiemu zlepšeniu vývoja na bežnom účte platobnej bilancie.

Vplyvom hospodárskej krízy došlo k významnému spomaleniu dynamiky ekonomického rastu vo všetkých štyroch krajinách. Zhoršenie celkovej ekonomickej situácie sa v podobe negatívneho dopytového šoku premietlo do poklesu výkonnosti, rastu nezamestnanosti a poklesu inflácie. Otvorenosť ekonomík, ktorá bola v predkrízovom období vnímaná ako jeden z hlavných kanálov stimulovania procesu konvergenie krajín SE k starým členským krajinám EÚ, urýchlila prenos utlmujúcich faktorov hospodárskej krízy v rámci tohto zoskupenia krajín.

2.3 VÝVOJ REÁLNEHO OUTPUTU A INFLÁCIE

Z pohľadu reálnej výkonnosti krajiny možno konštatovať, že systémy pevných menových kurzov sa obvykle spájajú s dosahovaním nižšej miery inflácie, ale súčasne nižším, prípadne volatilnejším ekonomickým rastom. Flexibilnejšie systémy menového kurzu sa na druhej strane obvykle spájajú s vyššími mierami inflácie, ale súčasne silnejším reálnym ekonomickým rastom. Vzťah medzi vývojom reálneho outputu a miery inflácie v krajinách SE nám ponúka graf 10.

Na základe grafov 1 a 10 možno konštatovať, že krajinám SE sa v prvej polovici 90. rokov podarilo významným spôsobom obmedziť silné inflačné tlaky. Súčasne je zrejmé, že ČR a SR¹⁸ dosiahli v tomto období nižšie tempá rastu cenovej hladiny ako Maďarsko a Poľsko¹⁹. Stabilizácia makroekonomických podmienok umožnila krajinám SE vytvoriť vhodné podmienky na obnovenie reálneho ekonomického rastu pri nižšom tempe inflácie.²⁰ Dezinflačný proces po roku 2000 bol v krajinách SE spojený s nominálnym posilňovaním menových kurzov, čo malo pozitívny vplyv na ďalší pokles inflácie. Štruktúrne zmeny postupne umožnili týmto ekonomikám vytvoriť podmienky

17 V praxi k tomu môže dôjsť napríklad v situácii, keď reálny prírastok miezd prevyšuje rast produktivity v obchodovateľnom sektore.

18 Systém pevných menových kurzov s úzkymi pásmami oscilácie.

19 Systém pevných menových kurzov s klzavými zmenami parít s úzkymi pásmami oscilácie.

20 Vývoj v rokoch 1995 až 1999 bol v Českej republike a na Slovensku spojený s nerovnovážnym ekonomickým rastom, ktorý nezohľadňoval vnútorné možnosti týchto ekonomík. Následná korekcia v podobe spomalenia tempa ekonomického rastu bola spojená s upustením od fixovania menového kurzu a s prechodom na riadený floating.

na dosahovanie vysokého ekonomického rastu bez prehlbovania vonkajších nerovnováh (s výnimkou Maďarska, ktoré stále vykazuje vysoké schodky na bežnom účte). Aj napriek tomu je otázka budúceho vyrovnania vývoja na bežnom účte či jeho prebytkovosti v krajinách SE jednou z najväčších výziev spojených s ich medzinárodným konkurenčným postavením.

ZÁVER

Obdobie posledných dvoch desaťročí bolo v krajinách strednej Európy spojené s výraznými zmenami podmienok na formovanie dlhodobých predpokladov udržateľného zvyšovania ekonomickej prosperity. Systematické zmeny trhového prostredia poznačené procesom transformácie, neskôr konvergencie k vyspelým ekonomikám západnej Európy a v každom prípade aj procesom celkovej adaptácie na dynamicky sa meniace podmienky na domácich a zahraničných trhoch mali zásadný vplyv na mnohé črty hospodársko-politického rozhodovania domácich autorít. Politika menových kurzov tak musela v týchto krajinách nevyhnutne odrážať širšie súvislosti celkového makroekonomického vývoja s ohľadom na udržiavanie podmienok vnútornej a vonkajšej rovnováhy.

Politika menových kurzov mala v krajinách SE osobitný význam pri vytváraní podmienok na dosiahnutie makroekonomickej stability na začiatku procesu transformácie. Ukotvenie ekonomického a menového vývoja o systém pevného menového kurzu umožnilo týmto krajinám úspešne riadiť dezinflačný proces. Narastajúca disproporcía medzi vývojom nominálneho a reálneho menového kurzu viedla tieto krajiny k postupnému uvoľňovaniu usporiadania menových kurzov (formou

rozširovania oscilačného pásma menového kurzu). Kým vývoj nominálneho menového kurzu v krajinách SE významne ovplyvňoval proces dezinfácie, reálny menový kurz ovplyvňoval formovanie ich medzinárodnej konkurencieschopnosti. Popri rýchlom ekonomickom raste možno za hlavný faktor pozitívneho vývoja na bežnom účte považovať pôsobenie priamych zahraničných investícií, ktorých podiel na prichádzajúcom kapitáli do krajín SE najmä počas tretej fázy významne stúpol.

Požiadavka obnovenia a udržiavania podmienok makroekonomickej stability významným spôsobom poznačila rozhodovanie domácich menových autorít o voľbe režimu menového kurzu. Z tohto dôvodu možno vnímať ako opodstatnené počiatočné rozhodnutie o využívaní málo flexibilných systémov menových kurzov. Krátkodobé pozitívne efekty rigidných režimov menových kurzov však v krajinách s pretrvávajúcimi čiastkovými nerovnovahami vytvárajú nežiaduce pnutia, dlhodobejšie pôsobenie ktorých môže prerásť do výrazných nekontrolovaných korekcií zo strany samotných trhov. Aj v tejto súvislosti sme preto v podmienkach krajín strednej Európy mohli sledovať postupné „spružňovanie“ uplatňovaných režimov menových kurzov v podobe zavádzania a rozširovania pásiem oscilácie pri pevných menových kurzoch a (ne)pravidelné úpravy centrálnej parity, resp. ich kombináciu. V Českej republike, Poľsku a v Slovenskej republike bola takáto tendencia završená koncom 90. rokov zavedením systému pohyblivého menového kurzu. Maďarsko, ktoré síce až do mája roku 2008 zostalo pri pevnom menovom kurze naviazanom na euro, však zavedením širokého oscilačného pásma tiež sledovalo túto tendenciu.

Literatúra:

1. BORGHIJS, A. – KUIJS, A. (2004) *Exchange Rates in Central Europe*, [International Monetary Fund, Working Paper, No. 2/2004] Washington D.C., International Monetary Fund, 29 p.
2. BUBULA, A. – OTKER-ROBE, I. (2002) *The Evolution of Exchange Rate Regimes Since 1990: Evidence From De Facto Policies*, [International Monetary Fund, Working Paper, No. 155/2002] Washington D.C., International Monetary Fund, 45 p.
3. CALVO, G. – REINHART, C. (2002) *Fear of Floating*, Quarterly Journal of Economics 117(2): 379–408
4. FIDRMUC, J. – HORVÁTH, R. (2007) *Volatility of Exchange Rates in Selected New EU Members: Evidence from Daily Data*, [CESifo, Working Paper No. 2107] Munich, CESifo, 31 p.
5. FISCHER, S. (1996) *Why Are Central Banks Pursuing Long-Run Price Stability?* 1996, paper presented at the Federal Reserve Bank of Kansas City Symposium, "Achieving Price Stability"
6. FRAIT, J. – KOMÁREK, L. (2001) *Real Exchange Rate Trends in Transitional Countries*, [University of Warwick, Economic Research Paper No. 596] Warwick, University of Warwick, 35 p.
7. FUJIWARA, I. (2003) *Has an Effect of a Monetary Policy Changed During 1990s?* [Osaka University, Discussion Paper No. 8] Osaka, Osaka University, 48 p.
8. GHOSH, A.R. – GULDE, A.M. – OSTRY, J.D. – WOLF, H.C. (1996) *Does the Exchange Rate Regime Matter for Inflation and Growth*, [International Monetary Fund, Economic Issues No. 2/1996] Washington D.C., International Monetary Fund, 19 p.
9. JOSIFIDIS, K. – ALLEGRET, J.P. – PUCAR, E.B. (2009) *Monetary and Exchange Rate Regime Changes: The Case of Poland, Czech republic, Slovakia and Republic of Serbia*, Panoeconomicus, 56(2): 199–226
10. LEVY-YEYATI, E. – STURZENEGGER, F. (2001) *Exchange Rate Regimes and Economic Performance*, [International Monetary Fund, Staff Paper No. 47/2001, Special Issue] Washington D.C., International Monetary Fund, 37 p.
11. MIRDALA, R. (2011) *Menové kurzy v krajinách strednej Európy*, Univerzitná knižnica, Technická univerzita v Košiciach, prvé vydanie, 165 s.
12. MISHKIN, F.S. (1999) *International Experiences with Different Monetary Policy Regimes*, Journal of Monetary Economics, Vol. 43, No. 3, pp. 576–606.
13. REINHART, C.M. – ROGOFF, K.S. (2002) *The Modern History of Exchange Rate Arrangements: A Reinterpretation*, [National Bureau of Economic Research Working Paper No. 8963] New York, National Bureau of Economic Research, 104 p.
14. SAREL, M. (1996) *Nonlinear Effects of Inflation on Economic Growth*, IMF Staff Papers (Washington: International Monetary Fund); Vol. 43, March, pp.199–215.
15. STONE, M.R. – BHUNDIA, A.J. (2004) *A New Taxonomy of Monetary Regimes*, [International Monetary Fund, Working Paper, No. 191/2004] Washington D.C., International Monetary Fund, 44 p.

Fiscal space in the euro zone

František Hajnovič and Juraj Zeman
Národná banka Slovenska

Using data from 1995 to 2008, this paper¹ derives debt limits in the European Union from the reaction of budget on debt before the crisis. Based on work of IMF (Ostry, 2010) we suggest our approach and estimate the fiscal reaction functions and the implied critical debt levels of EU governments. Since many countries did not take advantage of the boom years for consolidation, the fiscal space – availability of debt financing – in the euro zone has shrunk, especially in countries where the response to rising debt levels was weak in the past. We conclude by stressing a need for structural changes in budget policy (upper shift in the reaction on debt) or risk a default in the case when fiscal space was negative or has been squeezed.

INTRODUCTION

When prompted by leaders, voters, or market forces, governments try to respond to rising debt levels through various policy measures to ensure that total public debt is kept under control. We can label actions aimed at debt stabilization or debt reduction as government's consolidation measures.

The reaction of the government to a particular debt level can be expressed through a government reaction function which captures the relationship between primary balance and total debt. As we explain in more detail later, it is reasonable to expect that the reaction function is non-linear: if total debt rises too far, the attempts to cut the primary deficit may become "hopeless".

This paper is motivated by the recent financial crisis, which has brought up several interdependent questions:

- How governments of the EU respond to their existing debts? What is the shape of the reaction to specific debt level? What factors cause the difference in the reaction of individual country?
- At what level of debt (if this level exists) does increasing government reaction compensate for interest payments so that the level of debt² is stabilized? This threshold of indebtedness will be called the sustainable debt level.
- At what level of public debt does the risk of default emerge? As cost of debt increases, it may get out of control and become unmanageable. Primary balance that would compensate for rising interest cost is becoming economically and/or politically impossible. The threshold beyond which the government is unable to reduce the level of its debt will be labeled a critical debt level³.
- Given a specific size of debt, how much room do governments have to raise further funds? The difference between the critical debt level and current debt level will be referred to as fiscal space.

As the debt approaches the critical threshold, the investors' trust is shaken, leading to higher borrowing cost, and eventually a total loss of con-

fidence. Any government that approaches its critical debt limit must decide whether to take (potentially drastic) fiscal consolidation measures, or whether to declare that is unable to meet its prior obligations. (In the latter case, it must restructure its debt, and pay high economic and reputational costs.)

In this paper we estimate reaction functions of governments in the European Union before current crisis has started (before 2009) as well as critical debt levels and the amount of fiscal space that governments had in 2009, based on this estimates. As a framework to evaluate solvency of a sovereign, we follow the "model-based sustainability" (MBS) test, which asks whether the government's primary fiscal balance responds sufficiently to increases in public debt.

DEBT DYNAMICS

Analysis of development of government debt can be based on a standard debt dynamics equation. The following relationship holds for the evolution of debt⁴:

$$\Delta d_t = (i_t - g_t) * d_{t-1} - PB_t - A_t \quad (1)$$

where

d_t denotes the change of debt in percent of the nominal GDP

Δd_t denotes the change of debt

PB_t is the primary balance at time t in percent of the nominal GDP

i_t is the average (implicit⁵) interest rate on debt

g_t denotes the growth rate of the nominal GDP

A_t captures changes in the valuation of the debt due to, for example, a one-time sale of state-owned assets, exchange rate movements, debt write-offs

According to expression (1), ignoring A_t term whose sign and magnitude is difficult to predict, total debt to GDP increases when cost of debt adjusted for the nominal GDP growth – the snow-ball effect – exceeds primary balance.

There are many ways how to understand that the debt level of a country is sustainable⁶. The

¹ Here we present shortened version of the original WP (Hajnovič, Zeman (2012)).

² Share of gross debt on nominal GDP.

³ It is rather an upper bound of the debt default level.

⁴ This relationship is discussed in the context of budget consolidation in Strachotová, 2010.

⁵ Here "implicit" stands for average interest – defined as $100 * \text{interest cost} / \text{volume of debt at the end of the previous period}$

⁶ One reasonably reliable characteristic of the sustainability of public debt development is a country's fiscal history, which reflects the behavior and the reaction to earlier fiscal problems of previous governments.

7 Alesina et al. (2011) asserts that fiscal consolidation need not be politically damaging.

8 Here we follow standard example – not considering so called expansionary consolidations.

9 Apart from the argument about high nonlinearity of the reaction function discussed in the previous paragraph, the choice of the 4th degree polynomial is justified by statistical properties of our estimates.

notion of sustainability is usually related to the stable or stabilized debt development in a given horizon (short term, medium term, long term). From the formal point of view the government can declare any debt level to be “sustainable”, as it autonomously sets tax rates and determines the size of public expenditure: in other words, it sets the primary balance.

But the level of the primary balance is constrained by both economic and political factors. For the economic and the political reasons, it is costly to increase taxes, or to otherwise increase government revenues, because of a potential detrimental effect such measures can have on economic activity, demand and living standards. Reducing public expenditures can also be economically and politically costly, because it reduces demand and because the beneficiaries of public programs can punish elected officials in the next election.⁷

At low levels of debt the government's response is largely benevolent, the primary balance does not compensate for the snow-ball effect, nor does it compensate for current income and/or expenditure shocks. Debt gradually moves towards its sustainable level and the reaction becomes stronger. If the level of debt exceeds this point, the governments generally behave more responsibly because they do not want to risk problems with repaying debt. Strengthened consolidation effort sets the primary balance to the level that exceeds the snow-ball effect and causes debt level to move back to its sustainable level. However, there are factors, namely shocks to the budget, cyclical factors and structural deficiencies of the budget, that may alter this direction.

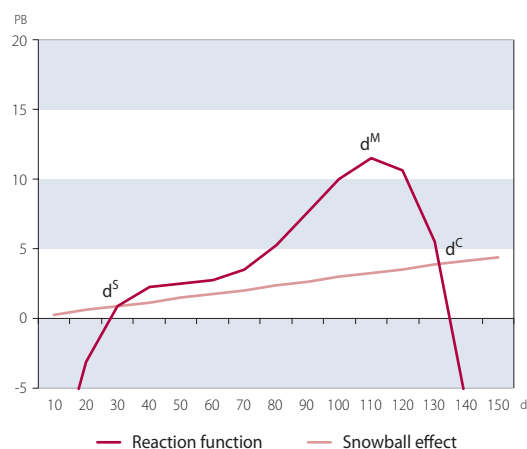
Reaction on the increasing debt level has its limits, however. If the level of debt is too high, the primary balance, which would eliminate snow-ball effect, is economically and/or politically impassable, the government gives up the consolidation fight and declares default. This level of debt is called critical.

MODEL

The following sequence of events indicates that the government response to debt increases is likely to be highly nonlinear:

1. Markets react to increasing (or higher) debt by increasing credit risk premium on government bonds. This premium is likely to rise in a nonlinear manner for high debt level.
2. Then cost of debt increases (is higher).
3. Higher costs of debt force the government to adopt restrictive debt consolidation measures comprising of tax increases and/or expenditure reductions.
4. Austerity measures have negative impact on domestic demand and economic activity.⁸ The stricter the austerity measures are, the more negative (stronger) impact on the demand and the economic activity results in.
5. Slowdown or decrease of GDP growth nonlinearly increases the proportion of debt to GDP.

Figure 1 The government's reaction function and snowball effect

Source: Authors' drawing.

Notes: If the level of debt is lower than d^S , consolidation efforts are weak and do not fully cover the adjusted interest rate costs of debt (the snow-ball effect), represented by the linear function of debt level. If the level of debt is above d^S but lower than d^C the primary balance compensates for the snow-ball effect. The magnitude d^S represents, other things being equal, stabilizing debt situation, because the reaction on debt is stronger when debt exceeds d^S . The situation is different in the proximity of d^M . If debt oversteps d^M the reaction will weaken (government gives up) and, other things being equal, debt exceeding d^C infers that the primary balance does not compensate for the snow-ball effect and debt rises in an unlimited manner. We refer to d^C as the critical debt level.

The degree of nonlinearity of the reaction function is potentially increasing in every step of that sequence and can be thus approximated by a polynomial of higher degree.

We assume that the reaction is up to the fourth degree polynomial.⁹ We also assume that beyond reacting to total debt, primary balance is also influenced by cyclical factors, namely the GDP gap and the cyclical component of government expenditure. Reactions are different for individual countries. Following Ostry et al. (2010), we assume that the “shape” of the reaction function is the same for all countries, but the magnitude of the reactions for individual countries differs.

The model to be estimated is

$$\Delta PB_t = b_1 * GDP_{gap_t} + b_2 * GOV_{gap_t} + k * \left[PB_{t-1} - \left(\frac{c_0}{(-k)} + \frac{c_1}{(-k)} * d_{t-1} + \frac{c_2}{(-k)} * d_{t-1}^2 + \frac{c_3}{(-k)} * d_{t-1}^3 + \frac{c_4}{(-k)} * d_{t-1}^4 \right) \right] \quad (2)$$

It consists of two parts:

1. the short-term impulses – emerging through cyclical variables – the GDP gap as a proxy for cyclical budget revenues and the GOV gap, that denotes the gap between the actual government consumption and its trend,
2. the long-term or equilibrium component which represents a long-term or equilibrium reaction to debt in the past.

Values $a_j = c_j/(-k)$, $j = 1, 4$ are coefficients of the reaction function.

In general, there are no "prescribed" signs of coefficients a_j except for the coefficient of the polynomial of the highest degree – a_4 which must be negative to express basic assumption of the approach – government gives up reaction for high level of debt.

It is reasonable to expect that second higher coefficient have positive sign, to express that consolidation effort – the reaction on debt is increasing below the "give up" level (d_m).

Positive sign of coefficient a_1 would express increasing or stronger reaction on growing or higher debt at the lower part of debt spectrum. Negative sign of coefficient a_2 then expresses easing or looser reaction on growing or higher debt in the low to medium part of debt spectrum.

For coefficients b_1 and b_2 we expect:

- Coefficient b_1 will be positive: in a boom period (positive output gap) the government is able to improve its fiscal position and raise the primary balance.
- Coefficient b_2 will be negative: A cyclical increase in government consumption causes a deterioration of its budget.

ESTIMATED REACTION FUNCTION

The main results – estimated coefficients of reaction function – are reported in Table 1, and the fixed effects (shifts away of individual countries from the overall EU reaction) are reported in Table 2. Coefficients are normalized by appropriate power of 10 (debt level is measured in %).

Coefficient a_3 is positive and its value is $1,48/0,65 = 2,28$: further debt increases in the medium to high part of the debt spectrum are associated with increasing primary balance – tighter fiscal policy or stronger reaction on debt. Coefficient a_4 is negative: for high levels of debt, primary balance deteriorates, reaction of debt and consolidation efforts are weakened. Coefficient b_1 is positive, as expected: higher GDP gap allows the government to behave more prudently. A one percentage point

increase in GDP gap is associated with higher (better) primary balance by 0,15 percentage points. Coefficient b_2 is naturally negative: above-trend expenditures imply more lenient fiscal policy and lower (worse) primary balance. Parameter is $(-0,28)$.

The only specific factor differentiating reactions of individual countries is fixed (shift) factor. It comprises many structural and other factors, which define budget policy of a given country in the long term. Thus the typical position of the reaction function of a country represents the structure of its budget policy – budget policy of a developed slowly growing country must be structurally different from the budget policy of a fast growing catching up country. The other possible interpretation is that when a country expects economic slowdown it has to adopt structural budgetary measures to prevent accumulation of its debt.

The reaction of some countries are located mainly in the range of positive primary balances. This is typical for countries with low growth. Reaction of others are negative for low and moderate debt levels (for example, less than 60% of GDP) and positive for high debt levels. Yet for some countries reaction function is almost entirely negative – this is typical for countries, with rapid nominal GDP growth exceeding interest rate (they grow out of their debt).

We will illustrate results of the estimation of reaction functions for Finland, Italy, Greece and Slovakia.

Finland, as a country with responsible fiscal policy, has the reaction function – in accordance with expectations – shifted upwards by $2,87/0,65 = 4,4\%$ (of its nominal GDP). This means that the reaction of Finland on debt is 4.4% of GDP stronger than the response of the EU as a whole. On the other hand, Greece and Italy react to debt less than the EU as a whole. Greece's reaction function compared to the EU average is shifted downwards by $6,99/0,65 = 10,8\%$ of GDP and reaction of Italy is weaker by $4,44/0,65 = 6,8\%$ of GDP than the EU average. The response to debt of Slovakia is weaker than the response of the EU by $2,3/0,65 = 3,5\%$ of GDP.

Table 1 Estimated model, main results

Panel regression with fixed effects					
Dependent var.		1995-2008		2000-2008	
		ΔPB		ΔPB	
		Coefficient	Prob.	Coefficient	Prob.
Explanatory var.					
C	C_0	-7.69	0.00	-15.78	0.00
d_{t-1}	C_1	0.55	0.00	1.15	0.00
$10^{-2} * d_{t-1}^2$	C_2	-1.37	0.00	-2.80	0.00
$10^{-4} * d_{t-1}^3$	C_3	1.48	0.00	2.89	0.00
$10^{-7} * d_{t-1}^4$	C_4	-5.31	0.00	-10.23	0.01
GDPgap?	b_1	0.15	0.00	0.20	0.00
GOVgap?	b_2	-0.28	0.00	-0.33	0.00
PB?(-1)	k	-0.65	0.00	-0.59	0.00

Source: Authors' calculation.

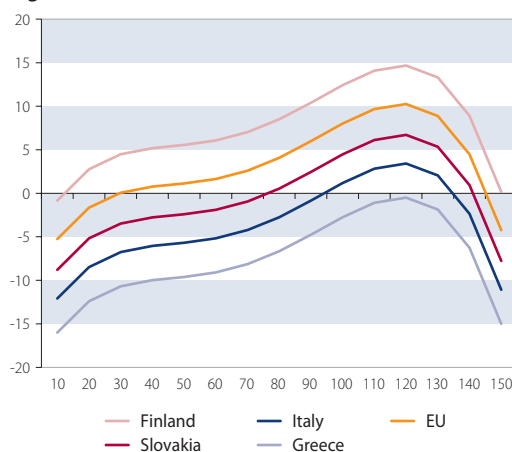
Table 2 Estimated model, main results

	1995-2008	2000-2008
Belgium	-2.57	-2.66
Bulgaria	1.82	1.92
Czech Republic	-0.48	-0.84
Denmark	2.59	1.62
Germany	-0.59	-1.35
Estonia	4.96	10.56
Ireland	0.97	0.29
Greece	-6.99	-7.05
Spain	-0.05	-0.73
France	-1.13	-1.85
Italy	-4.44	-4.82
Cyprus	-0.89	-1.06
Latvia	2.21	4.53
Lithuania	0.12	1.17

Source: Authors' calculation.

	1995-2008	2000-2008
Luxembourg	6.39	10.87
Hungary	-1.86	-2.64
Malta	-2.22	-2.40
Netherlands	0.40	-0.55
Austria	-0.52	-0.97
Poland	-1.89	-2.48
Portugal	-1.52	-2.09
Romania	1.04	1.43
Slovenia	0.29	-0.33
Slovakia	-2.30	-2.41
Finland	2.87	2.03
Sweden	1.40	0.48
UK	-0.27	-1.55

Figure 2 Reaction to debt

Source: Authors' calculation.

financed, the nominal growth rate of output and the actual level of debt. These factors together determine whether the budget reaction (the primary balance) is sufficient to compensate for snow-bal effect. Such an assessment is not correct in a short term, because growth rate can be influenced by the budget reaction. We instead use long term approach – our reaction function is estimated from longer time period. Then the interpretation of the assessment is different and can be expressed as: "Is the reaction, as observed (estimated) in the long-term sufficient to cover snow-ball effect (adjusted interest cost of debt)?" From the formal point of view we can then take different assumptions about snow-ball effect – for instance different backward time horizons as the basis for assessing snow ball effect empirically. But selecting specific time period changes the interpretation.

Critical level of debt will be illustrated for countries – Finland, Italy, Greece and Slovakia. For each country (except from Greece¹⁰) two periods are considered – the whole period 1995-2008 and its sub-period 2000-2008.

The slope of snow-ball effect line for selected period is the period average of the difference between (implicit) interest rate and growth rate of nominal GDP. Values for individual countries are reported in Table 3. While Greece and, even

If the economy moves at its potential and government spending follows long-term trend, then debt dynamics depends on the interaction between the response to the debt and the adjusted cost of debt – $(i - g) * d$. To determine a critical level of debt, we need to estimate future development of adjusted cost of debt. As already mentioned, one way how to determine the level of interest rate and GDP growth rate is finding an average of these variables for an appropriately chosen period. If a country's debt is sufficiently far from a critical level, interest rate – growth rate differential is assumed to be exogenous and then snowball effect grows linearly with the level of debt.

CRITICAL LEVEL OF DEBT AND FISCAL SPACE

In determining a critical level of debt, besides the knowledge of the reaction function it is also important to know other factors effecting debt dynamics, namely, the rates at which the debt is

Table 3 Slope of snow-ball effect line

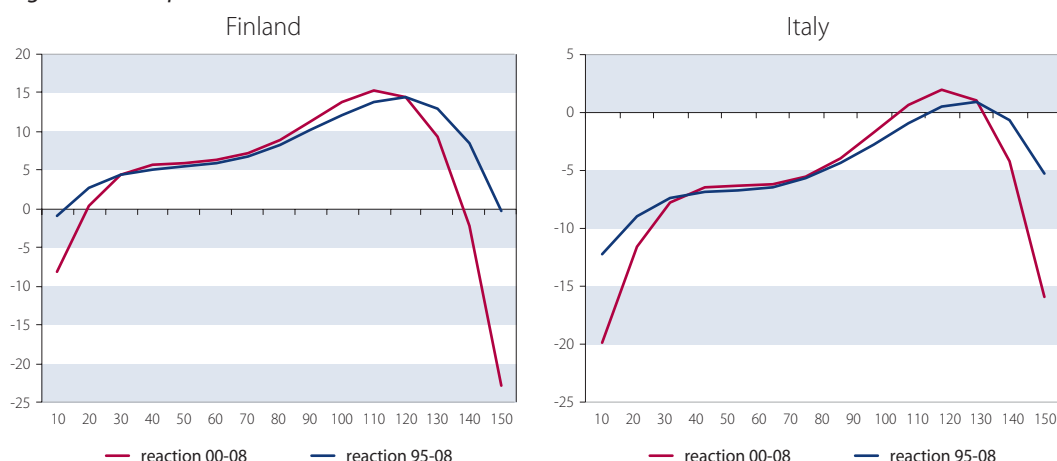
	1995-2008	2000-2008
Country		
Italy	2.07	1.24
Finland	0.23	-0.26
Greece	NA	-1.96
Slovakia	-3.22	-4.01

Source: Authors' calculation.

10 Data before the 2000 were not available for Greece.

Figure 3 Fiscal space

Source: Authors' calculation.

more Slovakia, grew up off the debt, snow-ball effect was relevant for Italy. For Finland, snow-ball effect was negligible.

In 2009, Finland owed 43.3% of its GDP to creditors. From Figure 3, it is evident that Finland still has a very large space for debt financing. Given its reaction function, its critical debt level is estimated to be in the neighborhood of 145% of GDP¹¹ (135% when taking 2000-2008 reaction). (When interest rates fell in Finland after 2000, available fiscal space increased in Finland, but it behaved responsibly nonetheless.)

In Italy, total debt was 115.5% of GDP in 2009. Already in 1995, its debt was three times higher than Finland's total debt. Figure 3 shows that Italy does not react to debt sufficiently. Given its policy it has now joined the ranks of countries with very limited fiscal space. It has been worryingly close to its critical level, which we estimate to be between 127% and 130% of GDP. Debt of Italy at the end of 2009 amounted to 129.3% of GDP.

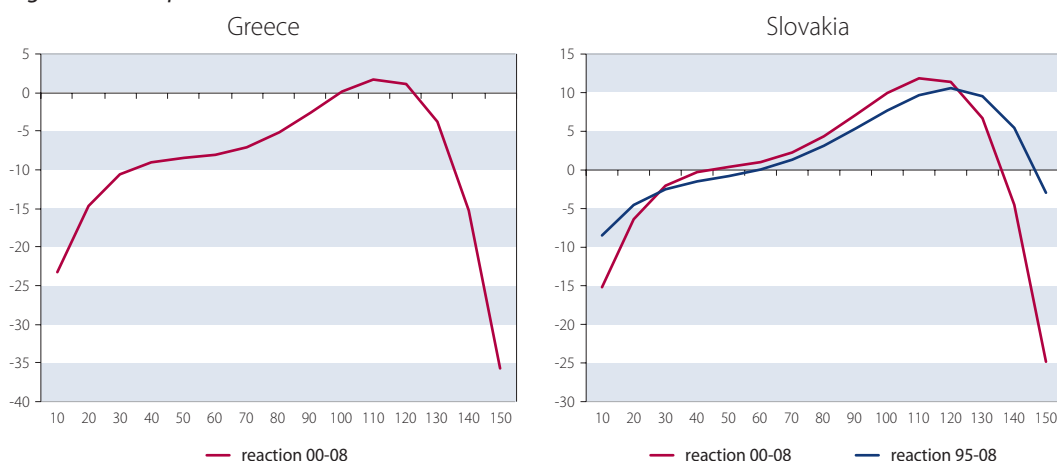
Greece's response to debt was not sufficient (reaction on debt was negative at all levels of debt, Figure 4). Given that the nominal GDP in

Greece in the past was growing rapidly and, later on, the debt cost was significantly reduced by low interest rate, the weak reaction was not a critical problem. The current situation is different. Main problem is that prospect of growth get worse (not only for Greece, but for the whole euro zone), stripping it of the last factor in stabilizing the debt. Combined with the growing distrust of Greece's ability to repay their government debt, lack of trust in truthfulness of the information, high level of debt, which is closer to the critical level (estimated at about 128% of GDP) caused distrust of the financial markets and caused the rapid growth of interest in (re) financing government debt.

Considering Slovakia in 2009, its total public debt was 35% of GDP, among the lowest in the region. Based on the adjusted reaction (derived from 2000-2008 time period), 35% represent sustainable debt level (45% if 1995-2008 period is used for estimation). Estimated critical debt level is in the range of 131% – 142% of GDP. Its debt level rose to 41% of GDP in 2010, close to its sustainable level.

¹¹ Figures 3 and 4 depict the difference between reaction function and snow-ball effect. If the difference is above zero, reaction to debt exceeds snow-ball effect and debt decreases. Fiscal space in these figures is any level of debt lying between current level of debt and critical level (the second zero intercept) of debt.

Figure 4 Fiscal space

Source: Authors' calculation.

References:

1. Alesina, Alberto F., Dorian Carlone and Giampaolo Lecce: The Electoral Consequences of Large Fiscal Adjustments, NBER WP 17655, Dec. 2011.
2. Ostry, J. D., Ghosh, A. R., Kim, J. I., Qureshi, M. S.: Fiscal space. IMF, Staff position note, Sep. 2010.
3. Ghosh, A. R., Kim, J. I., Mendoza, E. G., Ostry, J. D., Qureshi, M. S.: Fiscal Fatigue, Fiscal Space and Debt Sustainability in Advanced Economies. NBER, WP 16782, Feb. 2011.
4. Hajnovic, F.: Deficit and debt in the EU27 fiscal policies. Financial stability report for the first half 2010. NBS, 2010.
5. Strachotova, A.: The effect of the financial crisis on public finance positions. Financial stability report 2010, NBS, 2010.
6. Hajnovic, F., Zeman, J.: Fiscal space in the euro zone. Working paper 5/2012, NBS (http://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/wp_5_2012_Hajnovic_Zeman.pdf)

CONCLUSION

The paper presents an approach on determining critical level of debt. The approach, originally suggested by Ostry et al., (Ostry, 2010), has been adjusted, reflecting mainly the fact that our paper deals with a different set of countries (EU) than original one (developed OECD countries). We assume that a government response to debt in EU countries has a shape of the polynomial of the fourth degree (it was 3rd degree in the original paper) and that problem of autocorrelation can be devised by reaction function determined as a "long term" part of the error-correction model. We are aware that a number of econometric and interpretive problems have not yet been satisfactorily resolved in the paper.

An important result is, that the EU as a whole had rather large fiscal space – a critical level of debt is significantly higher than the actual debt (2009). Several individual EU countries had also sufficient fiscal space, among others Finland, that is used as an example of a disciplined country in the paper. Some countries, by contrast, were already close to the critical level of debt (Italy, Greece) in 2009 and their fiscal space have been virtually

exhausted. We also address the issues of stability and robustness of reaction function and examine the impact of crisis on the snow-ball effect in determining the critical level of debt. In the analyzed period, dynamics of debt differed significantly in individual EU countries. Some countries maintained a surplus in primary balance. Other countries were able to contain debt mainly due to a rapid growth of (nominal) GDP. Virtually all countries might be motivated to behave less prudently by low interest rates.

Slovakia belongs to rather more prudent country in managing its public debt. Until the outbreak of the crisis it systematically consolidated its public debt towards the level of 27% of GDP. Consolidation was enabled mainly by a combination of high GDP growth and decreasing interest rates on debt, but also by one-off payments acquired by privatization. But the fact that during the whole consolidation period, the primary balance remained in deficit, although relatively low, sounds less optimistic. The crisis has slowed down GDP growth, reversed the process of consolidation and debt in the short time climbed up to the proximity of 50% of GDP.

I N F O R M Á C I E

Ponuka podujatí Inštitútu bankového vzdelávania NBS, n. o., na marec 2013

Názov vzdelávacieho podujatia	Dátum konania
Boj proti legalizácii príjmu z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu – online kurz	priebežne počas celého roka
Riadenie likvidity	4. 3. 2013
Dostatočný kapitál, finančné riziká banky ich riadenie v podmienkach Bazileja II a III – cyklus 4-dňových seminárov	5. 3. 2013 / 26. 3. 2013
Funds Transfer Pricing – Liquidity Pricing	5. 3. 2013
Školenie pre používateľov IS SEPA SIPS	7. 3. 2013
Skúšky sprostredkovateľov – stredný stupeň	7. 3. 2013
Ochrana osobných údajov pre banky a finančné inštitúcie	8. 3. 2013
Základy bankovníctva a poisťovníctva pre zamestnancov s neekonomickým vzdelaním – cyklus 6-dňových seminárov	12. 3. 2013 / 27. 3. 2013
SWIFT I	12. 3. 2013
Hodnotenie kvality interného auditu	14. 3. 2013
Školenie ICM TARGET 2	14. 3. 2013
Practical Legal English	15. 3. 2013
Back Office (Treasury Back Office)	18. 3. 2013
SEPA – SEPA prevody a SEPA inkasá, SEPA end-date	19. 3. 2013
Právo Európskej únie	20. 3. 2013
Zákon o verejnom obstarávaní v intenciách ostatnej novely	20. 3. 2013
Bankové záruky a medzinárodné finančné podvody v oblasti bankových záruk	20. 3. 2013
Skúšky sprostredkovateľov – stredný stupeň	21. 3. 2013

Daňové systémy krajín Škandinávie

2. časť Fínsko, Nórsko a Island

Ing. Ivona Ďurinová, PhD.
Ekonomická univerzita v Bratislave

Pre škandinávské krajiny, ktoré sú vďaka svojim štedrým sociálnym systémom považované za tzv. sociálne štáty, je charakteristická vysoká miera solidarity, ale aj vysoká miera zdania. V minulom čísle sme priblížili daňový systém Dánska a Švédska, uviedli sme základné informácie o priamych a nepriamych daniach, ako aj zvláštnosti, resp. zaujímavosti týchto daňových systémov. V tomto príspevku priblížime daňový systém Fínska, Nórska a Islandu a v závere uvedieme názory prívržencov i odporcov uvedených daňových systémov.

FÍNSKO

V súčasnosti je Fínsko známe svojou ekonomickou úspešnosťou. V minulosti však išlo o krajinu, ktorá bola nedobrovoľne úzko spätá so Sovietskym zväzom, tak v oblasti bezpečnostnej politiky, ako aj ekonomiky, a ktorá utrpela veľké straty, keď sa Sovietsky zväz rozpadol.

Počas tejto krízy začala vláda škrtiť výdavky, urýchlila privatizáciu a eliminovala dvojité zdaňovanie dividend. Verejné výdavky sa od roku 1993 do roku 2003 znížili o desať percentuálnych bodov. Dôsledkom bol závažný rast súkromného vlastníctva, firemných ziskov a daňových príjmov. To umožnilo zníženie sadzieb dane z príjmu fyzických osôb o šesť percentuálnych bodov pre všetky príjmové skupiny, v priemere na 35 % zo 41 %. Fínsko je otvorené globalizácii, urobilo dôchodkovú reformu a vybudovalo novú jadrovú elektrárňu. Tieto výrazné zmeny boli vzpruhou pre fínsku ekonomiku.¹ Spoločne so zabezpečením vysokého stupňa zamestnanosti patrí daňový systém k základným prioritám hospodárskej politiky štátu zaisťujúcej relatívne vysokú životnú úroveň. Fínsko sa riadi heslom: „Správna daň v správnom čase“. V daňovom systéme kladie dôraz najmä na princípy spravodlivosti, spoľahlivosti a vysokej profesionality.

Správa daňového systému spadá do kompetencie ministerstva financií. Okrem úradu daňovej správy vyberajú dane a poplatky aj Colná správa (spotrebné a dovozné dane), Centrum pre správu vozidiel (dane týkajúce sa vozidiel) a poisťovne (dôchodkové a sociálne poistenie).

Daňové zaťaženie je vo Fínsku v rámci členských krajín EÚ jedno z najvyšších, je však nižšie než v ostatných severských krajinách. Podiel daní na HDP je 42 % a percentuálne sa znižuje, výnosy z daní sa však každoročne zvyšujú. Výnosnosť daní Fínska sa pohybuje nad priemerom OECD. Vo Fínsku sú vyššie dane, ale legislatíva je jednoduchá a jednoznačná. Znižovanie nákladov na daňovú administratívu, maximálne možná spolupráca s verejnou správou prostredníctvom internetu, minimálne prekážky, to je trend v daňovej legislatíve Fínska.

Daňovú sústavu tvoria priame a nepriame dane.² Priame dane tvorí daň z príjmov (daň z prí-

mov fyzických osôb, daň z príjmov právnických osôb) a majetkové dane (daň z nehnuteľností, daň z dedičstva a daň z darovania). V rámci nepriamych daní sa vo Fínsku uplatňuje daň z pridanej hodnoty a selektívne spotrebné dane.

Daň z príjmov fyzických osôb sa týka zdaňovania príjmov zo zamestnania (pracovných príjmov) a príjmov z kapitálu (výnosov z kapitálových investícií – dividend, úrokov, kapitálových ziskov, príjmov z prenájmu, príjmu zo životného poistenia a penzijného poistenia). Príjmy z kapitálu sa zdaňujú len národnou daňou, proporcionálnou sadzbou 28 %, a toto zdanenie je konečné. Príjmy zo zamestnania sa zdaňujú národnou daňou z príjmu, miestnou daňou z príjmu a tiež cirkevnou daňou.

Daňovníkom – rezidentom dane z príjmov fyzických osôb je každá osoba, ktorá má trvalý pobyt na území Fínska a tiež osoba, ktorá sa zdržiava na území Fínska dlhšie ako šesť mesiacov.

Príjmami oslobodenými od dane sú sociálne dávky, výživné, prídavky na deti, príjmy zo zahraničia, náhrady diplomatom, príjmy z predaja prírodných produktov (húb, plodov, bobulí), dividendy, honoráre a štipendiá.³

Daňová sadzba je pri dani z príjmov zo zamestnania rozdelená do pásiem, ktoré sú uvedené v tabuľke č. 3.

Po uplatnení základnej nezdaniteľnej položky odvedú občania v prípade priemernej mzdy na

Tab. 3 Štátna (národná) sadzba dane z príjmov fyzických osôb vo Fínsku (rok 2012)

Zdaniteľný príjem (v EUR)	Daň pri spodnej hranici	Sadzba dane nad limit
0 – 16 100	0 €	0
16 101 – 23 900	8 €	6,5 %
23 901 – 39 100	515 €	17,5 %
39 101 – 70 300	3 175 €	21,5 %
70 301 a viac	9 883 €	29,75 %

Zdroj: <http://www.finance.cz/dane-a-mzda/dane-v-cr-a-v-eu/dane-v-eu/dane-ve-finsku/> (2. 1. 2013)

- ¹ MUNKHAMMAR, Johnny. 2006. Kopírujte severské riešenia a nie problémy. <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?1154> (16. 11. 2012).
- ² Daňová soustava Finska. Dostupné na: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d2791v3609-da-nova-soustava-finska/> (2. 12. 2012).
- ³ Daňové systémy zemí Unie. Dostupné na: <http://profit.tyden.cz/clanek/danove-systemy-zemi-unie-3-dil/> (12. 12. 2012).

Tab. 4 Zdanenie vo Fínsku podľa výšky príjmu k priemernej mzde (rok 2011)

Povinné odvody	Výška príjmu k priemernej mzde (v %)			
	67 %	100 %	133 %	167 %
Centrálna daň z príjmov fyzických osôb	0	5,6	9,5	11,9
Miestna daň z príjmov fyzických osôb	15,1	16,3	16,9	17,3
Celkové odvody na dani z príjmov	15,1	22	26,4	29,2
Poistenie platené zamestnancom	7,0	7,1	7,1	7,2
Celkové odvody zamestnanca	22,1	29,1	33,5	36,4
Poistenie platené zamestnávateľom	22,3	22,3	22,3	22,3
Celkové zdanenie práce	36,3	42,0	45,7	47,9

Zdroj: OECD Tax Database, Average personal income tax and social security contribution rates on gross labour income.

4 <https://www.nordisketax.net/main.asp?url=files/suo/eng/i07.asp&c=suo&l=eng&m=02> (15. 11. 2012).

5 Pravidlá pro podnikání ve Fínsku. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/finsko/pravidla-pro-podnikani-ve-finsku/1000417/42823/> (12. 11. 2012).

6 Pravidlá pro podnikání ve Fínsku. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/finsko/pravidla-pro-podnikani-ve-finsku/1000417/42823/> (12. 11. 2012).

7 <https://www.nordisketax.net/main.asp?url=files/suo/eng/i07.asp&c=suo&l=eng&m=02> (2. 12. 2012).

8 <https://www.nordisketax.net/main.asp?url=files/suo/eng/i07.asp&c=suo&l=eng&m=02> (2. 12. 2012).

dani z príjmu približne 22 % z hrubej mzdy. V prípade mzdy vo výške 67 % priemernej mzdy tvorí daň z príjmu spolu 15 % z hrubej mzdy a v prípade mzdy vo výške 167 % priemernej mzdy 29 %.

Miestna daň z príjmu je v jednotlivých oblastiach Fínska rôzna a v roku 2012 sa pohybovala od 16,25 % až do 21,75 %. V hlavnom meste Fínska je miestna daň 18,5 %. Daň z príjmu je pre obce podstatným zdrojom finančných prostriedkov do ich rozpočtov (približne 83 %). Ostatné finančné prostriedky si obce dopĺňajú majetkovými daňami a časťou príjmov zo zdanenia korporácií. Výšku sadzieb miestnych daní majú obce vo svojej kompetencii a môžu tak ovplyvňovať občanov, aby sa prípadne presťahovali do obce s nižším zdanením.

Cirkevnú daň vyberajú dve cirkvi – ortodoxná a evanjelická cirkev. Sadzby tejto dane sa v roku 2012 pohybovali v rozmedzí od 1 do 2 %.⁴

Výšku štátnej a miestnej dane z príjmov ovplyvňujú tieto odpočítateľné položky: niektoré typy vyplácaných dôchodkov a sociálnych transferov, príspevky na dieťa, príspevok na bývanie, výživné, každoročné národné a medzinárodné umelecké ocenenia, dary a dedičstvo, do istej výšky štipendiá a ďalšie granty na vedeckú, umeleckú a športovú činnosť.

Tabuľka č. 4 uvádza celkové zdanenie vo Fínsku pri jednotlivých typoch miezd za rok 2011, a to vo výške 66 %, 100 %, 133 % a 166 % priemernej mzdy.

Oblasť sociálneho zabezpečenia má na starosti Fínsky inštitút sociálneho poistenia (KELA). Povinnosť odvádzať príspevky majú zamestnávateľi aj zamestnanci. Celkovo odvádza zamestnanec na dôchodkovom, zdravotnom či nemocenskom poistení 7,1 % zo svojej hrubej mzdy. Zamestnávateľ ďalej odvádza celkovo na povinnom poistnom za svojho zamestnanca ďalších 22,3 %. Pri priemernej mzde vo Fínsku sa tak mzdové náklady zamestnávateľa a čistá mzda zamestnanca líšia o 42 %.

Z čistých aktív jednotlivca sa počítala ďalšia daň, tzv. daň z bohatstva. Čisté aktíva museli byť minimálne 185 000 € a sadzba sa rovnala 0,9 %. Táto daň však bola v roku 2006 zrušená.⁵

Daň z príjmov právnických osôb prešla zásadnou reformou v roku 2005. Aplikoval sa princíp

dvojitého zdanenia – príjmy firmy sa zdaňujú na strane spoločnosti a dividendy sa zdaňujú na strane akcionárov. Osoby podliehajúce dani sú verejné spoločnosti a súkromné spoločnosti, ktoré vystupujú ako samostatné subjekty podliehajúce dani. V prípade neziskových organizácií sa zisky zdaňujú prostredníctvom spoločníkov.

Zisk firiem sa zdaňuje proporcionálnou daňovou sadzbou vo výške 24,5 %. Sadzba dane z kapitálových ziskov pre podniky v roku 2012 je 24,5 %, pre jednotlivcov 30 %, pre príjmy nad 50 000 € je sadzba dane 32 %.

Zdaniteľné príjmy sú rozdelené do troch kategórií na obchodné príjmy, príjmy z poľnohospodárstva a lesníctva a ostatné príjmy. Medzi oslobodené príjmy patria kapitálové príspevky akcionárov, zisky z precenenia akcií cenných papierov, ak sú v hmotnom majetku. Zo základu dane možno odpočítať dary, príspevky na ochranu kultúrneho dedičstva alebo na podporu vedy a umenia (minimálna hodnota 850 €, max. 50 000 €), výdavky na reklamné predmety alebo na reprezentáciu (iba 50 % výdavkov). Ako ďalší odpočet možno uplatniť záporný hospodársky výsledok po dobu 10 rokov, u poľnohospodárov je možné rozložiť odpočet na 20 rokov. Existuje aj zvýšený odpočet v prípade reinvestície do lodí, veľkých nákladných, ale aj malých rybárskych. Investori, ktorí sa rozhodnú podnikáť alebo investovať na severe (najmä v Laponsku), sú zvýhodnení znížením základu dane.⁶

Daň z nehnuteľnosti sa vyberá na miestnej úrovni, pričom sadzby tejto dane sú rôzne podľa municipalít. Základná sadzba je 0,12 až 1,35 % z hodnoty nehnuteľnosti, ak sa však zdanenie týka nehnuteľností určených na bývanie, sadzba sa pohybuje v rozpätí od 0,22 do 0,5 %.⁷

Darovacia a dedičská daň majú progresívne sadzby pohybujúce sa od 7 do 13 % pre príbuzných prvej línie (manželia, deti, priama príbuzenská línia). Pre druhú líniu platia dvojnásobné sadzby, pohybujú sa v rozmedzí od 14 do 26 %. V roku 2007 došlo k zníženiu dedičskej dane, resp. k jej posunutiu z pôvodných 3 400 € na 20 000 €.⁸

Daň z pridanej hodnoty zaviedlo Fínsko až po vstupe do EÚ. Vo Fínsku sa uplatňujú tri druhy sadzieb. Základná sadzba predstavuje 23 % (22 % do roku 2010). Znížená sadzba 9 % sa vzťahuje na

hromadnú dopravu, farmaceutické výrobky, knihy, ubytovanie, kadernícke a holičské služby, drobné opravárenské práce, napr. opravy bicyklov, obuvi, koženého a textilného tovaru a pod. Znížená sadzba 13 % sa zasa uplatňuje na potraviny a krmivo pre zvieratá. Z predmetu dane sú vylúčené nemocnice, vzdelávanie, pohrebníctvo, budovy a stavebné pozemky. Od 1. 1. 2013 sa zvýšila daň z pridanej hodnoty vo všetkých sadzbách o jeden percentuálny bod, t. j. základná sadzba dane je 24 % a znížené 14 %, resp. 10 %.⁹

Medzi spotrebné dane vo Fínsku zaraďujeme daň za tabakové výrobky, daň z kvapalných palív, z elektriny a iných energetických zdrojov, z alkoholu a alkoholických nápojov, z motorových vozidiel, z palív, z vozidiel atď.¹⁰ V roku 2004 Fínsko znížilo spotrebnú daň z alkoholu v priemere o 33 % s cieľom znížiť počet dovozov lacného alkoholu zo zahraničia.¹¹

Vyrovnanie daní zaberie stredne veľkej firme vo Fínsku podľa agentúry PWC 93 hodín ročne, v Česku i po viacerých reformách 557 hodín ročne.¹² Fini majú zavedený poplatok za starostlivosť o les, ktorý predstavuje formu dane vyberanú od majiteľov lesov na základe rozlohy lesa.¹³

NÓRSKO

Nórsky daňový systém je založený na princípe, že každý by mal platiť dane v súlade s jeho možnosťami a prijímať služby v súlade s jeho potrebami.

V Nórsku sa dane používajú na financovanie verejného sektora, napr.: na zdravotnú starostlivosť, nemocnice, vzdelanie, dopravu atď. Okrem pokrytia spoločných výdavkov sú nórske dane koncipované tak, aby prispievali k väčšej rovnosti medzi jednotlivcami. Nórska daňová sústava sa skladá z priamych a nepriamych daní.¹⁴

Nórsky systém výpočtu dane z príjmov (dane z príjmov fyzických osôb a dane z príjmov právnických osôb) rozoznáva dva daňové základy: základný príjem a osobný príjem.

Základný príjem predstavuje daňový základ čistého príjmu a vypočítava sa pre všetkých daňovníkov, spoločnosti aj jednotlivcov. Zahŕňa všetky zdaniteľné príjmy zo zamestnania, podnikania a kapitálu. Daňové úľavy a oslobodenie od daní sa pri výpočte odpočítavajú od základného príjmu. Z nich sú najdôležitejšie platby úrokov z dlhov a základné daňové úľavy z príjmu zamestnanca a z dôchodku. Okrem základných daňových úľav sa odpočítavajú aj cestovné výdavky vynaložené na prepravu do a zo zamestnania prevyšujúce 8 800 NOK, poplatky pre odborové zväzy, doložené výdavky súvisiace so starostlivosťou o dieťa atď.

Osobný príjem predstavuje daňový základ hrubého príjmu. Je to celkový hrubý príjem zo zamestnania a dôchodku, z ktorého sa vypočítajú príspevky na sociálne zabezpečenie a daňová prírážka. Príjem zo zamestnania je široký pojem, ktorý je definovaný ako suma miezd, príjmu zo samostatného podnikania a mzdových náhrad (služobné auto, služobný telefón, voľné zásoby a pod.). Vo všeobecnosti sa všetky druhy náhrad považujú za osobný príjem.¹⁵

Tab. 5 Dedičská daň vo Fínsku (rok 2012)

Zdaniteľný príjem (v EUR)	Daň pri spodnej hranici	Sadzba dane
0 – 20 000	0 €	0 %
20 000 – 40 000	100 €	7 %
40 000 – 60 000	1 500 €	10 %
60 000 a viac	3 500 €	13 %

Zdroj: <https://www.nordisketax.net/main.asp?url=files/suo/eng/i07.asp&c=suo&l=en-g&m=02> (2. 12. 2012).

Tab. 6 Sadzby na výpočet dane z príjmu v Nórsku (rok 2012)

Zdaniteľný príjem (v NOK)	Daň z príjmu (v %)
do 456 400	12,55
456 400 – 714 700	21,55
nad 714 700	24,55

Zdroj: Norway Highlights 2012. Dostupné na: <http://www.deloitte.com>.

V rámci právnických osôb sa využíva kombinovaná sadzba štátnej a miestnej dane vo výške 28 % a používa sa na zdaniteľné zisky spoločností (bežný príjem). Daňový základ je súčet prevádzkového zisku/straty, finančných príjmov a čistých kapitálových ziskov po odpočítaní daňových odpisov.

Zamestnávateľa, zamestnanci a osoby vykonávajúce samostatnú zárobkovú činnosť musia odvádzať príspevky na sociálne zabezpečenie, ktoré sa odvádzajú zo zdaniteľných príjmov. Zamestnanecké príspevky strháva zamestnávateľ spoločne s daňou z príjmov a celkovú čiastku odvádza finančnému úradu. Zamestnávateľské príspevky, ktoré sa platia dvojmesačne, sú odpočítateľné na účely dane z príjmov, zatiaľ čo príspevky od zamestnancov a príspevky od osôb vykonávajúcich samostatne zárobkovú činnosť odpočítateľné nie sú.¹⁶

Daň z bohatstva sa vyberá zo zdaniteľného čistého príjmu jednotlivcov.

Tab. 7 Sadzby dane z bohatstva v Nórsku (rok 2012)

Zdaniteľný čistý príjem (v NOK)	Sadzba dane (v %)
0 – 750 000	0
nad 750 000	1,1

Zdroj: Norway Highlights 2012. Dostupné na: <http://www.deloitte.com>.

Dedičská a darovacia daň sa platí zo všetkých dedičstiev a darov nadobudnutých od rezidentských zosnulých a darcov. Nehnutelnosti a súvisiace aktíva v Nórsku sú predmetom tejto dane

- 9 Fínsko: Finanční a daňový sektor. Dostupné na: <http://www.business-info.cz/cs/clanky/finsko-financni-a-danovy-sektor-17996.html#sec4> (4. 1. 2013)
- 10 Finland Taxes. Dostupné na: http://www.worldwide-tax.com/finland/fin_other.asp (2. 12. 2012).
- 11 Alcohol: Tax, Price and Public Health. Dostupné na: <http://www.ias.org.uk/resources/factsheets/tax.pdf>.
- 12 Kašpárek, M. 2012. Snižte mi paušály a zvýšte dane. Ale ušetřete mě těch muk s razítky. Dostupné na: <http://www.finmag.cz/cs/finmag/penize/snizte-mi-pausaly-a-zvyste-dane-ale-usetrete-me-tech-muk-s-razitky/4.1.2013>.
- 13 Fínsko: Finanční a daňový sektor. Dostupné na: <http://www.business-info.cz/cs/clanky/finsko-financni-a-danovy-sektor-17996.html#sec4> (4. 1. 2013).
- 14 Taxation in Norway. Dostupné na: http://en.wikipedia.org/wiki/Taxation_in_Norway (3. 1. 2013).
- 15 Tax Facts Norway. Dostupné na: http://www.kpmg.no/arch/_img/9484126.pdf (3. 1. 2013).
- 16 Skatteetaten. Dostupné na: <http://en.allxperts.com/q/Norway-151/2008/2/Norwegian-Tax.htm> (3. 1. 2013).

Tab. 8 Sadzby dane z bohatstva na Islande (rok 2012)

Čisté aktíva jednotlivcov (v ISK)	Čisté aktíva manželov (v ISK)	Sadzba dane (v %)
0 – 75 000 000	0 – 100 000 000	0
75 000 001 – 150 000 000	100 000 001 – 200 000 000	1,5
nad 150 000 000	nad 200 000 000	2,0

Zdroj: http://www.pwc.com/is/en/assets/PwC_Tax_Brochure_2012.pdf (12. 2. 2013).

- 17 Nórsko: Finanční a daňový sektor. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/sti/norsko-financni-a-danovy-sektor/5/1000790/> (5. 1. 2013).
- 18 Cost of living in Norway. Dostupné na: http://www.numbeo.com/cost-of-living/country_result.jsp?country=Norway (10. 1. 2013).
- 19 Indirect Taxes. Dostupné na internete: <http://www.bridgewest.eu/article/vat-norway> (10. 1. 2013).
- 20 Indirect Taxes. Dostupné na internete: <http://www.bridgewest.eu/article/vat-norway> (10. 1. 2013).
- 21 <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/island-financni-a-danovy-sektor-18899.html#sec4> (12. 2. 2013)

bez ohľadu na darcovo miesto bydliska či národnosť.

Sadzba dane z dedičstva závisí od toho, či ide o príbuzného, prípadne o človeka, ktorý žil v spoločnej domácnosti. Oba druhy daní sú progresívne, závisia od výšky samotného dedičstva. Dary získané od manžela/manželky nie sú predmetom dedičskej alebo darovacej dane.¹⁷

Daň z pridanej hodnoty v Nórsku je 25 % pre širokú škálu tovaru a služieb, rovnako ako pre dovoz. Existujú však niektoré výnimky. Znížená sadzba DPH 15 % sa vzťahuje na potraviny (od 1. 1. 2012 bola táto sadzba zvýšená z pôvodných 14 % na súčasných 15 %). Vzhľadom na to, že ceny potravín v Nórsku aj napriek zníženej sadzbe DPH patria k najvyšším na svete, mnoho Nórov žijúcich v pohraničnej oblasti so Švédskom chodí pravidelne nakupovať do Švédska kvôli nižším cenám. Odhady naznačujú, že tento cezhraničný obchod predstavuje zhruba 2 mld. USD ročne.¹⁸ Niektoré služby, ako je ubytovanie, doprava alebo vysielanie podliehajú zníženej sadzbe DPH vo výške 8 %.¹⁹

Najdôležitejšie spotrebné selektívne dane, pokiaľ ide o príjmy, sú dane z alkoholických nápojov, tabakových výrobkov, registračná daň z motorových vozidiel, daň z emisií, kolkovné a ďalšie.²⁰

ISLAND

Do konca osemdesiatych rokov minulého storočia bola islandská spoločnosť výrazne socialistická, s vysokými daňami a nadmerným zasahovaním štátu do podnikania. Od začiatku deväťdesiatych rokov sa však Island výrazne liberalizoval. Firemné dane boli znížené zo 45 % v roku 1991 na 18 % a daň z príjmu z 32,8 % na 23,75 %. V rovnakom období bola väčšina štátom vlastnených firiem sprivatizovaná a regulácie boli sprehľadnené. Islandský HDP narástol každý rok v priemere o 4,3 % v období 1995 až 2005. Kúpna sila rástla každý rok od roku 1995 a nezamestnanosť je 1,6 %. V poslednej dekáde je Island jednou z najreformnejších krajín smerujúcich k slobodnému trhu. Sadzby dane z príjmu fyzických osôb sú progresívne, rozdelené podľa výšky príjmu. Od 1. 1. 2012 majú tieto hodnoty:

- príjem do sumy 2,7 mil. ISK ročne (zhruba 21 700 USD) – výška dane 37,34 %,
- príjem 2,7 až 8,4 mil. ISK (zhruba 21 700 až 67 750 USD) – výška dane 40,24 %,
- príjem vyšší ako 8,4 mil. ISK – výška dane 46,24 %.

Daň z príjmu fyzických osôb sa skladá z dane pre centrálnu vládu (22,9 %, 25,8 % a 31,8 %) a z dane pre miestnu krajskú vládu vo výške 14,44 %.²¹

K 1. 1. 2012 bola na Islande zavedená zvláštna majetková daň, ktorej sa tiež hovorí daň z bohatstva. Jej výška sa líši podľa hodnoty majetku. Pre jednotlivcov s majetkom prevyšujúcim hodnotu 75 mil. ISK (zhruba 600 000 USD) je to 1,5 % a pri majetku nad 150 mil. ISK 2 %. V prípade bezpodielového spoluvlastníctva manželov je 1,5 % sadzba pre majetok nad 100 mil. ISK a 2 % pre majetok nad 200 mil. ISK.

Každá osoba so zdaniteľným príjmom musí platiť príspevky na národné vysielanie, v roku 2012 išlo o čiastku vo výške 18 800 ISK.

Sadzba dane z príjmu z kapitálového majetku je 20 %. Úrokové príjmy z bankových vkladov, podielových a investičných fondov, dlhopisov, akýkoľvek druh zisku z kurzu a iné výnosy z peňažných aktív, ako aj dividendy sú predmetom 20 % sadzby dane.

Príjmy z prenájmu nehnuteľnosti sa zdaňujú tiež 20 % sadzbou dane, zdaneniu však podlieha iba 70 % týchto príjmov.

Každý daňovník od 16 rokov má nárok na osobnú daňovú úľavu. Jej výška závisí od počtu dní, ktoré sa daňovník zdržiava na území Islandu. Ročná výška na rok 2012 je 558 385 ISK, mesačná výška je 46 532 ISK. Nevyužitá daňová úľava je prevoditeľná v plnom rozsahu medzi manželmi. Islandskí rybári majú nárok na špeciálnu daňovú úľavu, ktorá v roku 2012 predstavovala 493 ISK na deň.

Každý zamestnanec od 16 do 70 rokov a každý zamestnávateľ musí prispievať do dôchodkového fondu. Minimálny príspevok je 12 % (4 % zamestnanci a 8 % zamestnávateľia) z odmien zamestnancov a osôb samostatne zárobkovo činných.

Sadzba dane z príjmu právnických osôb bola v roku 2012 pre spoločnosti s ručením obmedzeným a komanditné spoločnosti vo výške 20 %, pre ostatné spoločnosti 36 %.

Dedičská daň je 10 %, neplatí sa z prvých 1 500 000 ISK dedičstva.

Základná sadzba dane z pridanej hodnoty sa uplatňuje vo výške 25,5 %. Znížená sadzba vo výške 7 % sa uplatňuje pri väčšine potravín, pri novinách, časopisoch a knihách, televíznych a rádiových licenciách, geotermálnej horúcej vode, elektrickej energii, vykurovacom oleji, CD diskoch (okrem DVD), podobných položkách, cestnom mýte, reštauračných a hotelových službách. Od DPH sú oslobodené zdravotné a sociálne služby,

poštové služby a osobná doprava, poisťovacie a bankové služby, platby za prenájom a parkovanie, vzdelanie a športové aktivity, ako aj vývoz tovaru a služieb v plnom rozsahu.

Na Islande sa uplatňujú aj ďalšie dane, ako je uhlíková daň, daň z ubytovania, daň z finančných transakcií, daň na sacharidy, banková daň a pod.

DISKUSIA A ZÁVERY

V príspevku sme priblížili daňové systémy krajín Škandinávie, ktoré sú diskutovanou témou mnohých odborníkov. Severské krajiny sú známe vysokou životnou úrovňou, ohladuplnosťou k životnému prostrediu, ale aj sociálnym zameraním, ktoré je sprevádzané vysokým zdanením s dôrazom na čo najspravodlivejšiu redistribúciu príjmov v spoločnosti. Vo všetkých krajinách sa zdaňuje na dvoch úrovniach – štátnej a miestnej, pričom štátna daň je vo všetkých krajinách progresívna a miestne dane si určuje sama municipalita. Škandinávské krajiny majú mnoho spoločných znakov, možno si všimnúť však aj odlišnosti, ktoré robia každý jeden štát výnimočným.

Názory na tieto daňové systémy sú často protichodné. Blaha (2008) uvádza, že progresívne dane sú vo všetkých vyspelých krajinách tým najbežnejším spôsobom, ako si sociálny štát zabezpečuje svoje zdroje. Pripomína, že klasický argument neoliberalov, že progresívne zdaňovanie je demotivujúce a nespravodlivé hlavne pre príjmové skupiny, nachádzajúce sa na rozhraní progresívnych pásiem, je zavádzajúci, pretože progresívne zdaňovanie nikde nefunguje na báze tzv. stupňovitej progresivity (t. j. celý príjem zdanený podľa pásma, v ktorom sa daňovník nachádza), ale na báze tzv. kľzavej progresivity (t. j. len tá časť príjmu, ktorá presahuje hranicu pásma, je zdaňovaná vyššie). Progresívnu daň teda nemožno odmietat z demagogických dôvodov. Blaha ďalej uvádza, že neoklasickí ekonómovia upozorňujú, že silný sociálny štát švédskych rozmerov môže spomaliť ekonomický rast. Podľa analýz je však Švédsko krajinou, v ktorej je hodnota rovnosti všeobecne akceptovaná ako významnejšia než samoúčelný ekonomický rast. V tejto súvislosti cituje fínske-

ho ekonóma Juhana Vartiainena, ktorý hovorí, že „takéto politické preferencie môžu byť prekážkou tých najefektívnejších výstupov, ale neoklasickí ekonómovia len ťažko môžu kritizovať národ za to, že má neadekvátne preferencie. Neexistuje žiadny etický imperatív rásť rýchlejšie než iné štáty a z hľadiska perspektívy tých najmenej zvýhodnených je Švédsko extrémne úspešná spoločnosť.“ Blaha dodáva, že aj keby teda sociálny štát brzdil ekonomický rast, neznamená to, že je švédsky blahobyť ohrozený. Jedna vec je totiž vysoký ekonomický rast a druhá vec je úspešná ekonomika a životná úroveň. Ukazuje sa, že imperatív neustáleho rastu je pre vyspelé spoločnosti skôr regresívnym než progresívnym fenoménom.²²

Opačný názor zastáva Munkhammar (2006), ktorý hovorí, že zo severských krajín si netreba brať príklad, pokiaľ ide o rozsiahly štát s vysokými daňami, reguláciami a sociálnymi monopolmi – toto všetko je zdrojom problémov. Avšak zásadné trhovo orientované reformy, ktoré sa urobili v niekoľkých oblastiach, boli úspešné a rozhodne by mohli byť objektom štúdia. Poukazuje na to, že severské krajiny boli najprv úspešné vtedy, keď sa výrazne orientovali na trhovou ekonomiku s nízkymi daňami a malým štátom. A vtedy, keď zakúsili socializmus, úspech sa vytratil a problémy sa napopli. Teraz urobili trhovo orientované reformy v úplne odlišných oblastiach spoločnosti a boli opäť úspešné: Fínsko v telekomunikáciách, Dánsko na trhu práce, Island v bankovníctve, Švédsko v súkromných dôchodkoch a pod.²³

Daňový systém vo Švédsku hodnotí aj Římský (2003). Podľa neho švédsky štát blahobyti si kladie tri hlavné ciele: zabezpečenie plnej zamestnanosti, dosiahnutie optimálnej sociálnej rovnosti a vybudovanie systému sociálneho zabezpečenia cestou všeobecnej politiky blahobyti. Pozitívnym výsledkom tejto politiky je vysoká vzdelanosť v zemi a v porovnaní s ostatnými krajinami priaznivé ukazovatele o zdravotnom stave švédskej populácie. Neúnosný rast daňového zaťaženia sa na druhej strane prejavil v strate pracovnej iniciatívy, v poklese sklonu k úsporám a k úniku kapitálu do zahraničia.²⁴

22 BLAHA, Ľuboš. 2008. Sociálny štát v kocke. Ústav politických vied SAV.

23 MUNKHAMMAR, Johnny. 2006. Kopírujte severské riešenia a nie problémy. Dostupné na: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?1154> (10. 11. 2012).

24 ŘÍMSKÝ, M. 2003. Daňový systém ve Švédsku. Dostupné na: <http://www.mesec.cz/clanky/danovy-system-ve-svedsku/> (20. 11. 2012).

Použité zdroje:

1. BLAHA, Ľuboš. 2008. Sociálny štát v kocke. Ústav politických vied SAV.
2. MUNKHAMMAR, Johnny. 2006. Kopírujte severské riešenia a nie problémy. Dostupné na: <http://www.konzervativizmus.sk/article.php?1154> (10. 11. 2012).
3. www.finance.cz
4. www.worldwide-tax.com
5. www.taxrates.cc
6. www.businessinfo.cz
7. www.pwc.com
8. www.crr.cz
9. www.euractiv.sk
10. www.iness.sk
11. www.mesec.cz
12. www.ucetnikavarna.cz
13. www.notisum.se
14. www.capitaltaxconsulting.com
15. www.kpmg.no
16. www.finmag.cz
17. www.ias.org.uk
18. www.eures.sk
19. www.numbeo.com
20. www.nordisktax.net
21. www.danarionline.cz
22. www.bridgewest.eu
23. <http://profit.tyden.cz>
24. <http://firmy.etrend.sk>
25. <http://dansko.informationplanet.sk>
26. <http://en.allexperts.com>
27. <http://marketer.hnonline.sk>

Dôchodkový systém v Rakúsku

doc. Ing. Eva Kafková, PhD., Ing. Ľuboslava Dobóczyová
Podnikovohospodárska fakulta v Košiciach, Ekonomická univerzita v Bratislave

Dôchodkový systém v Rakúsku sa odlišuje od slovenského systému dôchodkového zabezpečenia vo viacerých ohľadoch. Hoci i v rakúskom dôchodkovom systéme existujú tri piliere na optimálne ekonomické zabezpečenie obyvateľov v poproduktívnom veku, druhý a tretí pilier dôchodkového zabezpečenia funguje výlučne na dobrovoľnej báze. Druhý pilier rakúskeho dôchodkového systému reprezentuje investičný model zamestnaneckých fondov a tretí pilier predstavuje komerčný systém penzijného pripoistenia prostredníctvom dostupných produktov poisťného trhu.

PRVÝ PILIER DÔCHODKOVÉHO ZABEZPEČENIA

V rakúskom štátnom dôchodkovom systéme je 2 975 376 osôb, čo z celkového počtu obyvateľov predstavuje 35,47 %. Finančne náročný systém štátnych dôchodkov je krytý 80 % z príspevkov ekonomicky aktívneho obyvateľstva a minoritných 20 % nákladov na výplatu dôchodkových dávok je hradených prostredníctvom daňových príjmov.

Prvý – priebežne financovaný pilier dôchodkového zabezpečenia upravujú viaceré právne predpisy, podľa toho, či platiteľmi príspevkov do systému sú zamestnanci v pracovno-právnom pomere, poľnohospodári a roľníci, samostatne zárobkovo činné osoby, osoby so slobodným povoláním alebo dobrovoľne poistené osoby.

Vecný rozsah dôchodkových dávok tvoria:

- a) starobný dôchodok (základný dôchodok, tzv. koridor, starobný dôchodok pre zamestnancov

vykonávajúcich fyzicky ťažké práce, predčasný starobný dôchodok),

- b) pozostalostné dôchodky – vdovské, vdovecké a sirotské dôchodky,

- c) invalidné dôchodky v členení pre zamestnancov, pracovníkov štátneho sektora a poľnohospodárov.

Nárok na starobný dôchodok v Rakúsku získavajú muži po dovŕšení 65. roku života a ženy už po dosiahnutí 60. roku života, musia však byť účastníkmi starobného dôchodkového poistenia minimálne 15 rokov.

Zákon umožňuje stať sa poberateľom dôchodkovej dávky aj po dovŕšení 62. roku života, ak účastník poisťného vzťahu bol platiteľom príspevkov do štátneho dôchodkového systému aspoň 37,5 roka v priebehu aktívneho pracovného života.

Významný diferenciacný prvok v rakúskom štátnom dôchodkovom systéme je existencia penzijného účtu pre každého platiteľa príspevkov.

Tab. 1 Vymeriavacie základy pre dôchodkové poistenie platné v roku 2011

Poisťné obdobie	Vymeriavací základ (VZ)	Suma VZ na rok 2011
Samostatne zárobkovo činná osoba	Zdaniteľný príjem SZČO	Max. mesačný VZ pre povinné dôchodkové poistenie = 4 230 €
Študent SŠ	10-násobok maximálneho denného VZ = 1 410 €	
Študent VŠ	20-násobok maximálneho denného VZ = 2 820 €	
Výchova detí	1 570,35 €	
Vykonávanie povinnej vojenskej služby	1 570,35 €	Min. mesačný VZ pre dobrovoľné dôchodkové poistenie = 689,70 €
Nemocenské	Vymeriavací základ stanovený pre dávky počas dočasnej práceneschopnosti	
Obdobie nezamestnanosti	70 % príjmu slúžiaceho na výpočet dávky v nezamestnanosti	Max. mesačný VZ pre dobrovoľné dôchodkové poistenie = 4 935 €
Hmotná núdza	92 % príjmu – dávky v nezamestnanosti	Max. ročný príspevok k doplnkovému dôchodkovému poisteniu = 8 460 €

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe Allgemeines Sozialversicherungsgesetz (ASVG), BGBl. Nr. 189/1955, <<http://www.pensionsversicherung.at>> – 27. 2. 2012.

Tab. 2 Počet poberateľov dôchodkových dávok

Druh dôchodku	2008	2009	2010	I _{2010/2008}
Starobný dôchodok	995 967	1 021 806	1 045 030	1,0492
Predčasný SD	1 717	507	22	0,0128
Invalidný dôchodok	356 885	365 649	372 429	1,0436
Pozostalostné dôchodky	412 477	413 491	413 229	1,0018
Spolu	1 767 046	1 801 453	1 830 710	1,0360

Zdroj: Vlastné spracovanie a výpočty na základe <https://www.sozialversicherung.at/mediaDB/732043_AnzahlPensDurchschnitt.pdf> – 27. 2. 2012 a vlastné výpočty.

Tab. 3 Priemerná výška dôchodkových dávok (v EUR, index v %)

Priemerná výška	2006	2007	2008	2009	2010	I _{2010/2006}
Starobný dôchodok	987,35	1 012,24	1 077,05	1 090,20	1 119,57	113,39
Invalidný dôchodok	831,18	848,98	900,76	906,51	926,59	111,48
Vdovský dôchodok	557,88	570,93	606,04	611,15	624,89	112,01
Vdovecký dôchodok	271,48	275,64	288,39	290,23	295,02	108,69
Sirotský dôchodok	215,43	220,20	232,74	233,94	239,56	111,20
Priemer	838,94	860,77	917,03	928,38	953,88	113,70

Zdroj: Výročná správa o hospodárení dôchodkového poistenia v Rakúsku dostupná na: <https://www.sozialversicherung.at/portal27/portal/pvaportal/channel_content/cmsWindow?action=2&p_menuid=70868&p_tabid=2> – 4. 3. 2012 a vlastné výpočty.

Dôchodková poisťovňa je povinná zriadiť individuálny účet pri vzniku poistného vzťahu medzi účastníkom dôchodkového poistenia a štátom. Dôchodkový účet sporiteľa je zdrojom informácií o vymeriavacích základoch potrebných na výpočet dôchodkov diferencovaných podľa rozdelenia osôb na zamestnancov, pracovníkov, samostatne zárobkovo činné osoby, slobodné podnikania a dobrovoľne poistené osoby.

Vymeriavacie základy sú osobitne stanovené pre špecifické doby platenia dôchodkového poistenia počas štúdia na strednej a vysokej škole, vykonávania povinnej vojenskej služby, poberania dávky v nezamestnanosti, počas práceneschopnosti, dávky v hmotnej núdzi, rodičovského príspevku a pri výkone práce za odmenu.

Rozhodujúce vymeriavacie základy na výpočet dôchodkových dávok zo systému starobného dôchodkového poistenia platné v roku 2011 sú uvedené v tabuľke 1.

Na individuálnom účte poistenca sa nachádzajú aj informácie o čiastkovej i celkovej sume prostriedkov. Táto suma vznikla vynásobením príslušných vymeriavacích základov ročnou percentuálnou sadzbou, ktorá je od roku 2005 konštantná vo výške 1,78 %. Celková suma prostriedkov predstavuje teda kumuláciu prostriedkov za všetky predchádzajúce roky vypočítané uvedeným spôsobom.

Algoritmus výpočtu dôchodku:

1. celková hodnota prostriedkov na dôchodkovom účte sa vydolí 14 (v Rakúsku má poberateľ dôchodku za každých 6 mesiacov nárok na výplatu trinásteho a štrnásteho dôchodku),
2. k hodnote starobného dôchodku sa pripočíta zvýšenie dôchodku buď pri súbehu poberania dôchodkovej dávky a vykonávania pracovnej činnosti na základe uzavretia doplnkovej dô-

chodkovej zmluvy, alebo pri neskoršom odchode do dôchodku sa dôchodok zvyšuje o 4,2 % za každých 12 mesiacov až do ukončenia 68. roku života.

Maximálna suma dôchodku pri vzniku nároku na dôchodok bola na rok 2011 stanovená na úrovni 2 940,10 €, čo predstavuje 80 % maximálneho základu, ktorý vzniká pri výmere 24 najvyšších poistných vymeriavacích základov, z ktorého sa dôchodok na základe uvedeného algoritmu následne vypočíta. Počet poberateľov dôchodkových dávok podľa jednotlivých druhov je uvedený v tabuľke 2.

Počet poberateľov starobného dôchodku sa od roku 2008 zvýšil o 4,92 %, pričom z celkového počtu vyplatených dávok v roku 2010 starobný dôchodok tvoril 57,08 %. Výrazný pokles nastal v roku 2010 v počte vyplatených predčasných starobných dôchodkov, a to o 98,72 %.

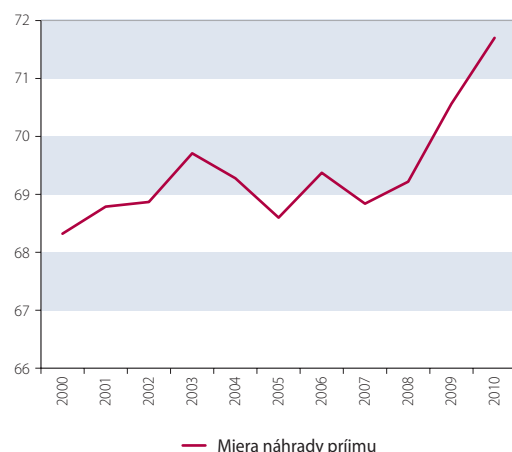
Každý druhý rok sa sumy starobných dôchodkov valorizujú na základe vývoja indexu spotrebiteľských cien. Valorizácia je diferencovaná podľa výšky dôchodkov. Dôchodky, ktoré nepresahujú medián predchádzajúceho kalendárneho roka, sa zvyšia rovnomerne o nárast spotrebiteľských cien. Zvýšenie dôchodkov vyšších ako medián predstavuje fixnú sumu, o ktorú by sa zvýšil dôchodok zodpovedajúci mediánu.¹

Konečné rozhodnutie o výške prispôsobenia dôchodkových dávok vývoju inflácie je v kompetencii ministerstva práce, sociálnych vecí a ochrany spotrebiteľov (Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz). K 1. januáru 2012 dôchodky nižšie ako 3 300 € dosiahli zvýšenie o 3,3 %, dôchodky vo výške 3 300 € až 5 940 € od 1,5 do 2,7 %, pričom dôchodky vyššie ako 5 940 € sa valorizovali o 1,5 %. Informácie o priemernej výške dôchodkových dávok jednotlivých

¹ § 607 Abschnitt 3a des Allgemeines Sozialversicherungsgesetzes BGBl. I Nr. 111/2010, s. 143.

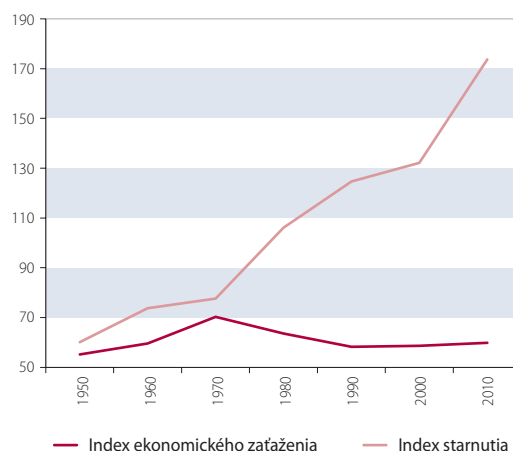

Graf 1 Miera náhrady príjmu dôchodkom (v %)

Zdroj: Vlastné výpočty na základe údajov <http://www.statistik.at/web_de/statistiken/soziales/personen-einkommen/jaehrliche_personen_einkommen/index.html> – 4. 2. 2012.

Graf 2 Index starnutia a index ekonomického zaťaženia v rokoch 1950 – 2011 (v %)

Zdroj: Vlastné výpočty na základe údajov <<http://www.statistik.at/>> – 18. 2. 2012.

druhov dôchodkov od roku 2006 do roku 2010 sú uvedené v tabuľke 3.

Starobné dôchodky sa od roku 2006 zvýšili o 13,39%, pričom medziročný nárast v roku 2010 v porovnaní s rokom 2009 predstavuje 2,69 %. Najnižšie tempo rastu v roku 2010 od roku 2006 zaznamenali vdovecké dôchodky, ktoré sa zvýšili len o 8,69 %.

Hlavným cieľom starobného dôchodku je dosiahnuť primeranú kompenzáciu príjmu v poproduktívnom veku. Úroveň plnenia tejto primárnej funkcie starobného dôchodku interpretuje index miery náhrady príjmu, ktorý sa vypočíta ako pomer absolútnej výšky starobného dôchodku k priemernej mzde v hospodárstve krajiny. Vývoj miery náhrady príjmu pri odchode do dôchodku za ostatných desať rokov v percentuálnom vyjadrení je uvedený v grafe 1.

Miera náhrady príjmu za ostatných 10 rokov mala stúpajúcu tendenciu, pričom v roku 2010 priemerne každý poberateľ starobného dôchodku dosiahol kompenzáciu príjmu vo výške 71,70 %. Od roku 2000 do roku 2010 index miery náhrady príjmu narástol až o 5 %. Medziročný nárast bol vo výške 1,61 %. Prehľad najdôležitejších demografických faktorov ovplyvňujúcich priebežný systém financovania dôchodkov od roku 1960 až do konca roka 2010 je uvedený v tabuľke 4.

Z uvedených údajov je zrejmé, že nárast poproduktívnej zložky obyvateľstva v dôsledku nízkej

miery fertility a zároveň poklesu mortality spôsobeného postupným zvyšovaním životnej úrovne obyvateľstva je problémom i rakúskeho dôchodkového systému. Pôrodnosť sa v priebehu 50-tich rokov znížila o 49,46 % a počet úmrtí pripadajúcich na 1000 obyvateľov sa znížil o 24 %. Ženy sa v súčasnosti dožívajú v priemere o 5,5 roka viac ako muži, čo znamená, že pri súčasnom nastavení dôchodkového systému poberajú dôchodok o 7,5 roka dlhšie ako príslušníci mužskej populácie. Počet imigrantov žijúcich v Rakúsku sa od roku 1950 až do roku 2010 zvýšil o 30 374.

Index starnutia mal v sledovanom období stúpajúcu tendenciu. Kým v roku 1950 pripadalo na 100 obyvateľov v predproduktívnom veku 60 občanov v poproduktívnom veku, v roku 2010 na 100 detí do 14 rokov pripadalo 173 občanov vo veku nad 65 rokov. Nárast neproduktívnej zložky obyvateľstva v priebehu šesťdesiatročného obdobia je takmer trojnásobný, t. j. zvýšenie o 288,33 %. Zaťaženie produktívnej časti rakúskeho obyvateľstva jeho neproduktívnymi zložkami do roku 1980 mierne stúpalo, pričom v roku 2010 na 100 osôb v produktívnom veku pripadalo 60 závislých osôb.

DRUHÝ PILIER DÔCHODKOVÉHO ZABEZPEČENIA

Druhý pilier dôchodkového zabezpečenia v Rakúsku je reprezentovaný systémom zamestnaneckých fondov, ktoré spravujú súkromné pen-

Tabuľka 4 Vývoj demografických ukazovateľov

Ukazovateľ	1960	1970	1980	1990	2000	2010	I _{2010/1960}
Pôrodnosť na 1000 obyvateľov	18,6	15,0	12,0	11,8	9,8	9,4	49,46
Úmrtnosť na 1000 obyvateľov	12,1	13,2	12,2	10,8	9,6	9,2	76,03
Stredná dĺžka života – muži	66,5	66,5	69,0	72,2	75,1	77,7	116,84
Stredná dĺžka života – ženy	72,8	73,4	76,1	78,9	81,1	83,2	114,28
Migračné saldo	-2 679	10 406	9 356	58 562	17 272	27 695	

Zdroj: <http://www.statistik.at/web_de/statistiken/index.html> – 16. 2. 2012 a vlastné výpočty.

zijné spoločnosti. Správu dobrovoľného systému dôchodkového zabezpečenia vykonávajú správckové spoločnosti, ktoré môžeme rozdeliť do dvoch skupín:

1. vnútorné dôchodkové spoločnosti (Betriebliche Pensionskassen) spravujúce výlučne finančné prostriedky vlastných zamestnancov,
2. dôchodkové spoločnosti (Überbetriebliche Pensionskassen) zabezpečujúce správu dôchodkových fondov pre široký okruh zamestnancov a pracovníkov štátnej služby.

Vnútorné dôchodkové spoločnosti predstavujú veľké spoločnosti a koncerny, ktoré sú oprávnené poskytovať služby v podobe správy finančných prostriedkov pre vlastných zamestnancov. V súčasnosti pôsobí v Rakúsku 11 takýchto spoločností, ako BAV Pensionskassen AG, Bundespensionskasse AG, EVN Pensionskasse AG, Generali Pensionskasse AG, IBM Pensionskasse AG, Infineon Technologies Austria Pensionskasse AG, Porsche Pensionskasse AG, Shell Austria Pensionskasse AG, Siemens Pensionskasse AG, Sozialversicherungspensionskasse AG, ako aj Wirtschaftskammern Pensionskasse AG.

Okrem vnútorných dôchodkových spoločností pôsobí na rakúskom trhu šesť dôchodkových spoločností, ktoré združujú príspevky zamestnávateľov a zamestnancov malých a stredne veľkých podnikov. Aby mohli vykonávať činnosť správcu zamestnaneckých fondov, musia splniť dve základné podmienky, a to dosiahnuť minimálnu výšku základného imania 5 mil. € a zároveň mať aspoň 1000 sporiteľov. Ide o tieto spoločnosti: Allianz Pensionskasse AG, APK-Pensionskasse AG, Bonus Pensionskassen AG, Valida Pension AG, VBV-Pensionskasse AG a Victoria-Volksbanken Pensionskassen AG.

Investovanie v zamestnaneckých fondoch pozostáva z dvoch fáz, a to fázy prispievateľskej, keď zamestnanci a zamestnávateľia vkladajú finančné prostriedky do penzijných fondov, a fázy poberateľskej, ktorá sa začína dňom dovŕšenia dôchodkového veku.

Zo systému druhého dôchodkového piliera sa vypláca starobný, invalidný a pozostalostný dôchodok. Podľa toho, čo je predmetom dohody pri uzavretí dôchodkovej zmluvy, existujú dva typy zamestnaneckých fondov:

1. príspevkový fond (das beitragsorientierte Pensionskassenmodell),
2. dávkovo-orientovaný fond (das leistungsorientierte Pensionskassenmodell).

V príspevkovom fonde dochádza k dohode medzi participujúcim zamestnancom a zamestnávateľom o výške príspevkov odvádzaných vybratej dôchodkovej spoločnosti. Na základe toho penzijná spoločnosť urobí odhad pravdepodobnej výšky dôchodku, ktorý by sa mal zamestnancovi vyplácať po odchode do dôchodku. Takto stanovená výška dôchodku je len orientačná, pretože konečná výška dôchodkovej dávky závisí predovšetkým od vývoja na finančných trhoch a úspešnosti investovania. Výška príspevkov je stanovená buď ako pevná suma, alebo ako percentuálna

sadzba z výšky príjmu zamestnanca. Pri pozitívnom vývoji na finančných trhoch môže starobný dôchodok rásť rýchlejším tempom ako pri dávkovo orientovanom modeli.

Príspevky zamestnávateľa do tohto typu zamestnaneckého fondu sú odpočítateľnou položkou na účely dane z príjmu vo výške maximálne 10,25 % zo mzdy zamestnanca, pričom 2,5 % z týchto príspevkov je odpočítateľnou položkou aj z hľadiska dane z poistného, keďže starobné dôchodkové sporenie v Rakúsku podlieha aj tejto forme dane.² V prípade kapitálového poistenia, kde zaraďujeme i sporenie prostredníctvom druhého piliera, je daň z poistného vo výške 11 % z kapitálového výnosu, ak je doba sporenia kratšia ako 10 rokov, na čo sa vzťahuje i predčasné ukončenie účasti v druhom pilieri. Pri uplatnení 2,5 % odpočítateľnej položky teda sporiteľ zaplatí daň vo výške 8,5 %. Ak sporiteľ investuje finančné prostriedky v druhom pilieri na dobu dlhšiu ako 10 rokov, daň z poistného tvorí 4 % z jeho ročného výnosu (Versicherungsentgelt).

Vo výkonnostnom fonde je predmetom dohody medzi zamestnancom a zamestnávateľom výška dôchodku, ktorá sa bude zamestnancovi vyplácať po dovŕšení dôchodkového veku. Na základe stanovenia výšky dôchodku následne dôchodková sporiteľňa vypočíta výšku príspevkov, ktoré sa musia každý mesiac odvádzat' na zabezpečenie dohodnutej sumy dôchodku. Flexibilnou časťou závisiacou od vývoja na finančných trhoch sú príspevky zúčastnených strán.

Výhodou je, že bez ohľadu na situáciu na finančných trhoch a na vývoj finančných nástrojov má zamestnanec garantovanú výšku dôchodkovej dávky, ktorú si zvolil. Ide o konzervatívnejší spôsob investovania prostriedkov, ktorý využíva ekonomicky aktívne obyvateľstvo s nižším sklonom k riziku, prípadne s averziou k riziku. V príspevkovom fonde sú príspevky zamestnávateľa limitované do výšky 10,25 % zo mzdy zamestnanca. Toto je priemerná hranica a príspevky jednotlivých zamestnancov môžu byť aj vyššie. Táto percentuálna hranica zahŕňa aj odpočítateľnú daň z poistného vo výške 2,5 %.

Spoločným benefitom oboch druhov týchto zamestnaneckých investičných fondov je, že zamestnávateľom nevznikajú pri nich žiadne vedľajšie mzdové náklady, pretože pri týchto príjmoch nevzniká zamestnávateľovi povinnosť platiť odvody do systémov sociálneho a zdravotného zabezpečenia. Príspevky zamestnancov do druhého piliera dôchodkového zabezpečenia sú dobrovoľné, pričom zamestnanec má dve základné možnosti:

- buď si tieto príspevky uplatní rovnako ako zamestnávateľ ako odpočítateľné položky pri ročnom zúčtovaní príjmov v plnej výške,
- alebo príspevky až do výšky 1 000 € môže vložiť do prémiového investičného fondu a získať za tento ročný príspevok prémium 8,5 % z individuálneho príspevku.

Zdanie nastáva až pri poberaní dôchodku. Tá časť dôchodkovej dávky, ktorú si financoval za-

² Spracované na základe údajov
<http://portal.wko.at/wk/startseite_dst.wk?AngID=1&DstID=293>
– 22. 3. 2012.

Tab. 5 Prehľad základných informácií o druhom pilieri dôchodkového zabezpečenia

Ukazovateľ	2006	2007	2008	2009	2010	I _{2010/2006}
Majetok v mil. EUR	12 564,43	12 985,22	12 431,11	13 930,78	14 949,39	1,19
Príspevky v mil. EUR	522,58	531,86	588,74	706,38	655,82	1,25
Počet prispievateľov	450 251	484 359	500 047	724 278	715 649	1,59
Počet poberateľov dávok	50 192	58 471	64 720	69 690	63 449	1,26
% podiel v príspevkovom fonde	82,56	84,00	82,00	80,93	83,66	x
% podiel vo výkonnostnom fonde	17,44	16,00	18,00	19,07	16,34	x
Priemerný ročný príspevok	1 160,64	1 098,07	1 177,37	975,29	916,39	0,79

Zdroj: <<http://firma-z.wko.at/Peka/EPSuche.asp>> – 24. 3. 2011 a vlastné výpočty.

mestnanec vlastnými príjmami a neuplatnil si pri nich ročnú štátnu prémie vo výške 8,5 % z daného príspevku, je oslobodená od sociálno-zdravotných odvodov vo výške 75 %. Prostriedky, ktoré boli získané investovaním v prémiovom investičnom fonde, nepodliehajú zdaneniu vôbec.

Rakúsky zákon regulujúci druhý pilier dôchodkového zabezpečenia zaviedol i tzv. zamestnanecký dôchodok pre samotné participujúce firmy, ktoré podporujú svojich zamestnancov. Medzi zamestnancov, ktorí môžu poberať zamestnanecký dôchodok, patria všetky osobné spoločnosti, drobní živnostníci, slobodné povolania, remeselníci, dokonca i spoločníci v kapitálových spoločnostiach, ktorých podiel v spoločnosti tvorí viac ako 25 %. Všetci zamestnávateľi však musia mať aspoň jedného zamestnanca, s ktorým uzatvorili dôchodkovú zmluvu v rámci druhého piliera dôchodkového zabezpečenia.

Zamestnanci aj zamestnávateľi majú možnosť zvoliť si investičný fond na základe svojich preferencií. V Rakúsku sú tri základné typy fondov, a to konzervatívne, vyvážené a rastové, ktoré sú doplnené ešte aktívnymi alebo dynamickými fondmi.

Österreichische Kontrollbank štyrikrát do roka uskutočňuje kontrolu jednotlivých fondov, zverejňuje dosiahnuté výsledky ich výkonnosti. Veľmi dôležitým nástrojom ochrany vkladov zamestnancov je aj možnosť výberu nasporených prostriedkov a okamžitého zrušenia dôchodkovej zmluvy v prípade, že hodnota prostriedkov ročne klesne pod hranicu 11 100 €.

Suma nasporených prostriedkov v zamestnaneckých dôchodkových fondoch mala v priebehu päťročného obdobia stúpajúcu tendenciu, v roku 2010 v porovnaní s rokom 2006 sa čistá hodnota majetku v zamestnaneckých dôchodkových fondoch zvýšila o 19 %.

Hodnota príspevkov v priebehu rokov 2006 až 2010 zaznamenala nárast o 25 %, pričom najviac sa na tomto zvýšení sumy príspevkov podieľalo zvýšenie počtu prispievateľov až o 59 %, v absolútnom vyjadrení sa počet zamestnancov využívajúcich druhý pilier zvýšil o 13 252 sporiteľov. Väčší počet zamestnancov si na sporenie finančných prostriedkov v druhom pilieri zvolil príspevkový fond, v ktorom sa odvádzajú mesačné fixné príspevky z čistej mzdy zamestnancov. V roku 2010

počet zamestnancov sporiacich v príspevkovom fonde tvoril 83,66 %, pričom počet zamestnancov, ktorí si zvolili dávkovo orientovaný fond, predstavoval iba 16,34 %.

Priemerný ročný príspevok na jedného prispievateľa do zamestnaneckých dôchodkových fondov mal striedavo stúpajúcu a klesajúcu tendenciu, pričom v roku 2010 zamestnanec vložil do druhého dôchodkového piliera v Rakúsku priemerne 916,39 €, mesačný príspevok teda predstavoval 76,37 €. Priemerná ročná výška príspevkov do druhého piliera však zaznamenala klesajúci trend, v roku 2010 v porovnaní s rokom 2006 sa hodnota príspevkov na jedného prispievateľa znížila o 21 %. Priemerná nominálna výkonnosť dôchodkových fondov v Rakúsku dosiahla od roku 1991 do roku 2011 hodnotu 5,52 %. Za dvadsať rokov teda dôchodkové fondy zhodnotili prostriedky svojich sporiteľov priemerne o 115,85 %.

Negatívnu výkonnosť zaznamenali dôchodkové fondy v Rakúsku v rokoch 1994, 2001, 2002 a 2008. Svetová hospodárska kríza spôsobila, že v roku 2008 fondy dosiahli najhoršiu výkonnosť vo výške -12,93 %. Najvyššiu pozitívnu výkonnosť 13,42 % dosiahli v roku 1999. V roku 2011 vzhľadom na nastupujúcu recesiu a dlhovú krízu krajín Európskej únie, ktorá má negatívny vplyv aj na ostatné štáty Európy, fondy opäť zaznamenali zápornú výkonnosť vo výške -2,96 %.

Reálna výkonnosť dôchodkových fondov v Rakúsku striedavo klesala a stúpala v závislosti od miery inflácie a nominálnej výkonnosti fondov. V rokoch 1991 až 2011 sa dôchodkové fondy druhého piliera v Rakúsku reálne zhodnotili o 3,33 % ročne. Najhorší prepád výkonnosti bol v roku 2008, keď sa hodnota fondov znížila až o 16,15 %.

Sporitelia môžu uložiť svoje finančné prostriedky do piatich typov fondov, ktoré sa líšia koncentráciou akcií v daných portfóliách a teda aj rizikovosťou jednotlivých druhov investícií. Štruktúra investovania v jednotlivých fondoch k 31. 12. 2011, ako aj povolená miera investovania do akcií, ktoré reguluje zákon o dôchodkových spoločnostiach, tzv. Pensionkassengesetz, je uvedená v tabuľke 6.

Z tabuľky je zrejmé, že zákonom povolený objem investícií v jednotlivých druhoch fondov nie

Tab. 6 Štruktúra investícií v dôchodkových fondoch

Typ fondu	Povolený percentuálny podiel investícií do akcií	Štruktúra investícií v jednotlivých fondoch v %				
		Európske akcie	Ostatné akcie	Európske dlhopisové a peňažné operácie	Dlhopisové a peňažné operácie mimo EÚ	Nehnuiteľnosti
Defenzívny	< 16	3,03	3,19	90,81	0,80	2,17
Konzervatívny	16 – 24	10,79	6,88	74,47	2,80	5,06
Vyvážený	24 – 32	15,43	12,26	64,70	3,47	4,15
Aktívny	32 – 40	25,94	11,36	52,07	6,54	4,09
Dynamický	≥ 40	24,35	17,69	49,69	2,76	5,51

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe <<http://www.oekb.at/de/kapitalmarkt/finanzdaten/pensionskassen/>> – 24. 3. 2012.

je prekročený. Akcie sú finančným nástrojom, ktorý je v porovnaní s ostatnými finančnými nástrojmi v dôchodkových fondoch najrizikovejší, ale zároveň môžu dosiahnuť vyšší výnos ako ostatné nástroje finančného trhu. Na výnosnosť akcií vo veľkej miere vplyvajú nepokoje, nepriaznivé politické a ekonomické udalosti, v dôsledku čoho sa znížila hodnota portfólia investícií jednotlivých fondov.

TRETÍ PILIER DÔCHODKOVÉHO ZABEZPEČENIA

Tretí pilier dôchodkového zabezpečenia založený v septembri 2002 predstavuje formu doplnkového penzijného pripoistenia a reprezentuje formu individuálneho sporenia na dôchodok. Má viacero foriem, ale medzi dve najvýznamnejšie patria:

- životné poistenie,
- prívätne investičné sporenie so štátnou prémie (die Prämienbegünstigte Zukunftsvorsorge).

Kvôli rozšírenosti prívätneho investičného sporenia so štátnou prémie sme sa rozhodli našu pozornosť upriamiť predovšetkým na túto formu dôchodkového zabezpečenia v rámci tretieho piliera, keďže s viac ako 1,5 milióna uzatvorených zmlúv a štátnou podporou predstavuje čoraz vyhľadávanejší spôsob zabezpečenia pri odchode do dôchodku.

Sporiteľmi v rámci tretieho piliera dôchodkového zabezpečenia v Rakúsku sa môžu stať všetky ekonomicky činné osoby, pričom pre vznik nároku na výplatu dôchodkových dávok musí dôjsť k splneniu týchto podmienok:

- žiadateľ nesmie byť poberateľom starobného dôchodku,
- minimálna doba vloženia prostriedkov do tretieho dôchodkového piliera je 10 rokov bez možnosti predčasného výberu.

S cieľom podporiť rozšírenie tretieho piliera dôchodkového zabezpečenia a zvýšiť počet sporiteľov štát podporuje túto formu individuálneho sporenia prostredníctvom štátnej prémie, ktorá sa poskytuje aj pri stavebnom sporení. Výška štátnej prémie sa pohybuje v závislosti od trhovej sadzby v rozpätí od 8,5 do 13,5 %, pričom pozostáva z fixnej a variabilnej zložky. Fixná zložka predstavuje 5,5 %, zvyšok štátnej prémie sa poskytuje ako flexibilná časť, ktorá je ekvivalentná hodnote stavebnej prémie príslušného roka, t. j. od 3 do 5 %.

Prehľad hodnôt štátnych prémie na podporu prívätneho starobného zabezpečenia je v tabuľke 7.

V roku 2012 teda sporitelia individuálnej formy dôchodkového zabezpečenia mohli získať maximálnu štátnu prémie vo výške 198,04 €, čo zodpovedá 8,5 % z najvyššieho ročného vymeriavacieho základu. Od vzniku tretieho piliera v Rakúsku naj-

Tab. 7 Výška štátnej prémie tretieho dôchodkového piliera

Rok	Horná hranica ročného príspevku s nárokom na štátnu prémie v EUR	Štátna prémie v %	Prémie v EUR
2003	1 851,00	9,5	175,85
2004	1 901,00	9,0	171,09
2005	2 000,00	9,0	180,00
2006	2 066,00	8,5	175,61
2007	2 115,07	9,0	190,36
2008	2 164,44	9,5	205,64
2009	2 214,22	9,5	210,35
2010	2 263,79	9,0	203,74
2011	2 313,36	8,5	196,64
2012	2 329,88	8,5	198,04

Zdroj: <<http://www.wienerbourse.at/beginner/zukunftsvorsorge/praemie.html>> – 24. 3. 2012.

3 Spracované podľa <http://www.wienerborse.at/beginner/zukunftsvorsorge/zukunftsvorsorge_kapital.html> – 24. 3. 2012.

vyššiu prémie mohli sporitelia získať v roku 2007, a to vo výške 205,64 €. Najnižšia poskytnutá štátna prémie bola v roku 2004, konkrétne 171,09 €.

Individuálna forma dôchodkového poistenia sa vyznačuje týmito charakteristickými znakmi:

- poskytovanie štátnej prémie,
- investovanie do fondov,
- garancia kapitálu (dôchodok je vyplácaný bez ohľadu na vývoj na trhoch),
- minimálna doba investovania (10 rokov),
- príjmy z fondov tretieho piliera nie sú predmetom dane z príjmov.

Promptná reakcia vlády Rakúska na znehodnotenie sumy peňazí sa prejavila v novele zákona, ktorý upravil investície do akcií. Do roku 2009 bolo povinnosťou investovať minimálne 40 % finančných prostriedkov privátneho piliera do akcií. S novelizáciou zákona o penzijných fondoch (281. Bundesgesetz vom 17. Mai 1990 über die Errichtung, Verwaltung und Beaufsichtigung von Pensionskassen, BGBl. I Nr. 112/2009, ďalej len „Pensionskassengesetz“ – PKG) sa povinný podiel akcií obsiahnutý v portfóliách fondov znížil v závislosti od veku sporiteľa takto:

- do 45 rokov = podiel akcií do 30 %,
- od 45 do 55 rokov = podiel akcií do 25 %,
- nad 55 rokov = podiel akcií do 15 %.³

Poskytovatelia individuálneho dôchodkového sporenia v Rakúsku je 22 životných poisťovní a 5 investičných spoločností. Trhový podiel životných poisťovní v tomto segmente poistného trhu výlučne na základe počtu poskytovateľov predstavuje 78,58 %.

Počet sporiteľov tretieho dôchodkového piliera mal stúpajúcu tendenciu, pričom v roku 2010 bolo 92,24 % sporiteľov koncentrovaných v životných poisťovniach a zvyšných 7,66 % využívalo produkty investičných spoločností. Počet sporiteľov životných poisťovní sa od roku 2003 zvýšil viac ako sedemnásobne, počet klientov kapitálových spoločností sa zvýšil iba trojnásobne. V roku 2010

bolo do tretieho piliera prostredníctvom poistných produktov zapojených 1,54 mil. sporiteľov. Je dôležité pritom upozorniť na fakt, že v druhom pilieri bolo v roku 2010 len 715 649 sporiteľov, čiže počet sporiteľov tretieho piliera prevyšuje počet sporiteľov druhého piliera o 824 351 osôb (115,19%). Preferencie občanov Rakúska k tretiemu pilieru spôsobuje najmä rozhodnutie vlády poskytovať prémie s cieľom zvýšiť zainteresovanosť občanov na zabezpečení si primeraného dôchodku.

ZHRNUTIE

Na základe charakteristiky vybraných ukazovateľov o štruktúre a dynamike systému dôchodkového zabezpečenia v Rakúsku možno konštatovať, že systém je vytvorený stavebnicovo, modulárne, a nároky na finančné zabezpečenie v poproduktívnom veku sú kryté 80 % z príspevkov ekonomicky aktívnych občanov a 20 % dôchodkových dávok je hradených prostredníctvom daňových príjmov. Pozornosť si zasluhuje podpora sporiteľov druhého piliera dôchodkového poistenia – ktorú tvorí 8,5 % prémie, ak sporiteľ vloží svoje peňažné prostriedky do prémieového investičného fondu.

Ďalšou výhodou je tretí pilier, v ktorom sa zhodnocujú akumulované peňažné prostriedky o výšku štátnej prémie skladajúcej sa z fixnej výšky 5,5 % a z flexibilnej časti, ktorá je ekvivalentná výške prémie v stavebnom sporení. Systém dôchodkového zabezpečenia v Rakúsku patrí svojou konštrukciou a nastavenými parametrami k najprepracovanejšiemu systému dôchodkového zabezpečenia v EÚ. Priemerný starobný dôchodok v Rakúsku v roku 2010 predstavoval 1 119 €. Na porovnanie, v Slovenskej republike bol priemerný starobný dôchodok v roku 2010 asi vo výške 366 €, teda približne 33 %. Na záver považujeme za vhodné uviesť konštatovanie Európskej komisie, že minimálny dôchodok na dôstojné prežívanie občanov EÚ v dôchodkovom veku je 500 €.

Literatúra

Allgemeines Sozialversicherungsgesetzes BGBl. I Nr. 111/2010, s. 143.
<http://firma-z.wko.at/Peka/EPSuche.asp>
<http://www.pensionsversicherung.at>
https://www.sozialversicherung.at/mediaDB/732043_Anzahl-PensDurchschnitt.pdf
https://www.sozialversicherung.at/portal27/portal/pvportal/channel_content/cmsWindow?action=2&p_menuid=70868&p_tabid=2

http://www.statistik.at/web_de/statistiken/soziales/personeneinkommen/jaehrliche_personen_einkommen/index.html
http://www.statistik.at/web_de/statistiken/index.html
<http://www.oekb.at/de/kapitalmarkt/finanzdaten/pensionskassen/>
<http://www.wienerborse.at/beginner/zukunftsvorsorge/prae-mie.html>

Kafková, E. a kolektív, 2008. Sociálne poistenie. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2008. 212 s. ISBN 978-80-225-2641-8.

Výskum spokojnosti bankových klientov na Slovensku a v Českej republike

doc. Ing. Jaroslav Belás, PhD., Ing. Anna Kotásková
Paneurópska vysoká škola, Bratislava

Komerčná banka podobne ako ďalšie podnikateľské subjekty dosahuje svoje základné ciele prostredníctvom predaja bankových produktov a služieb klientom. V tomto kontexte majú teda klienti banky významné postavenie, pretože nakupujú produkty bánk, čím vytvárajú primeranú ziskovosť banky a podporujú jej konkurenčnú schopnosť. V tomto článku skúmame spokojnosť slovenských a českých bankových klientov so službami komerčných bánk, najdôležitejšie faktory spokojnosti, resp. nespokojnosti zákazníkov a porovnávame aktuálne trendy spokojnosti slovenských a českých bankových klientov.

Spokojnosť klientov predstavuje významný determinant úspechu komerčnej banky na trhu. Pri analýze atribútov spokojnosti je vhodné vychádzať zo špecifických charakteristík komerčného bankovníctva, ktoré významným spôsobom ovplyvňujú obchodné procesy a formujú významné atribúty spokojnosti bankových zákazníkov. Komerčné banky sú špecifické podnikateľské subjekty, ktoré pracujú s finančným rizikom, sú povinné chrániť peniaze vkladateľov a v rámci riadenia úverového rizika sú povinné vykonávať aj niektoré nepopulárne kroky, ktoré môžu mať dopad na formovanie spokojnosti bankových zákazníkov.

Spokojnosť zákazníkov predstavuje významný faktor výkonnosti a konkurenčnej schopnosti banky a mala by byť aj prioritným motívom pre jej podnikanie. Banková prax v mnohých krajinách potvrdzuje, že dosahovanie primeranej miery spokojnosti zákazníkov predstavuje pre banky mimoriadne náročnú úlohu. Je to permanentný proces s rozmanitými výsledkami, pretože klienti v mnohých krajinách prejavujú značnú mieru nespokojnosti a mnohé banky si priznávajú, že je potrebné zvýšiť úroveň starostlivosti o klientov.

ZÁKLADNÉ ATRIBÚTY SPOKOJNOSTI BANKOVÝCH ZÁKAZNÍKOV

Spokojnosť klientov je komplex rôznych aspektov, ktoré pôsobia vo vzájomnej súvislosti a formujú postoje zákazníkov k banke. V procese formovania zákazníkovej spokojnosti pôsobia ekonomické faktory, emočné postoje a zvyklosti zákazníkov. Spokojnosť klientov determinuje ich lojalitu k banke a ochotu nakupovať bankové produkty. Nespokojní klienti šíria negatívnu reklamu o banke, sťažujú sa, prípadne sú ľahostajní k dodatočnej ponuke produktov a v krajnom prípade z banky odchádzajú.

Podľa Korauša (2011) je lojalita stav mysle, emočný postoj zákazníka k produktom a službám, ale aj racionálne hodnotenie doterajšej skúsenosti s obchodným vzťahom. Lojalný kupujúci pozitívne

reaguje na rozširovanie produktovej ponuky a je ochotný akceptovať aj prípadné zvýšenie cien. Šíri pozitívne informácie o banke a tým zvyšuje skupinu nových klientov. Ak banka prekročí očakávania svojho klienta, vytvára pozitívne predpoklady pre jeho lojalitu.

Croxford, Abramson a Jablonowski (2006) považujú za dominantné aspekty spotrebiteľského správania služby zákazníkom, obchodnú značku, kvalitu a cenu bankových produktov a služieb.

Baumann, Elliott a Burton (2012) skúmali vernosť bankových klientov na základe celkovej spokojnosti, citových postojov k banke, kvality služieb, vnímania trhovej situácie (náklady a prínosy zmeny) a vlastností zákazníkov. Podľa autorov kombinácia dvoch faktorov, ktorými sú citové prepojenie s bankou a ekonomické benefity, sa javí ako nerozbitný štít pre vzťah so zákazníkmi a mala by ochrániť banku pred konkurenciou.

Mandahachitara a Poolthang (2011) uvádzajú, že lojalita zákazníkov je veľmi dôležitá, pretože získanie nových zákazníkov so sebou prináša dodatočné náklady a naopak s dĺžkou trvania vzťahu so zákazníkom rastie i výnosnosť tohto vzťahu. Ide teda o kľúčový determinant dlhodobých ziskov firmy. Definovanie lojálneho zákazníka v bankovníctve nie je jednoduchou záležitosťou, pretože bankové odvetvie je charakterizované vysokou mierou falošnej lojality. Tá je spôsobená nepatrnými rozdielmi medzi produktmi komerčných bánk. Efektívnym nástrojom budovania skutočnej lojality môže byť napr. prívetivý prístup ku klientom, dostupnosť bankových produktov a služieb, intenzívna komunikácia a aktivity v oblasti tzv. *corporate social responsibility*.

Maddern, Maull a Smart (2007) uvádzajú, že spokojnosť zákazníkov predstavuje základný predpoklad podnikateľského úspechu. Podľa týchto autorov existuje viacero prístupov k skúmaniu spokojnosti bankových zákazníkov. *Service Profit Chain* predstavuje líniu, pri ktorej spokojnosť

zamestnancov prináša zvýšenú kvalitu služieb, ktorá sa transformuje do spokojnosti zákazníka. *Satisfaction mirror* znamená, že spokojnosť zamestnancov priamo determinuje spokojnosť zákazníka. Podľa koncepcie *SERVQUAL* spokojnosť zákazníka vzniká spoločným pôsobením funkčnej kvality služby (*Functional Service Quality*) a technickej kvality služby (*Technical Service Quality*). *Business process management* (BPM) prezentuje pozitívny vzťah medzi riadiacimi procesmi a spokojnosťou zákazníkov. Uvedení autori uvádzajú vo svojej štúdii, že kľúčovými prvkami budovania zákazníckej spokojnosti sú spokojnosť zamestnancov a kvalita služieb.

Chakrabarty (2006) na základe výskumu realizovaného vo Veľkej Británii na vzorke 12 000 bankových klientov definovala štyri základné faktory, ktoré determinujú celkovú spokojnosť klienta a stanovila ich poradie podľa dôležitosti: 1. spokojnosť klientov s pobočkou (rýchlosť servisu, prístup jednotlivých zamestnancov, diskrétnosť prostredie, prevádzková doba); 2. ekonomická spokojnosť (poplatky a úroky); 3. spokojnosť so vzdialeným prístupom (úroveň internetového bankovníctva) a 4. dostupnosť bankomatov.

Viacere výskumy potvrdzujú, že banky nerozumejú finančným potrebám svojich klientov. Z prieskumu spoločnosti Ernst & Young (2012) vyplýva, že podľa názoru klientov banky nepoznajú ich skutočné potreby a neprispôbujú týmto potrebám svoje produkty, pretože len 44 % v celosvetovom meradle sa domnieva, že ich banka prispôbuje produkty ich potrebám. Najvýznamnejším impulzom na zmenu banky je výška poplatkov, pretože 53 % európskych klientov by zmenilo hlavnú banku práve kvôli nim. Druhým najvýznamnejším dôvodom je zlá skúsenosť v pobočke banky.

Prieskum spoločnosti Deloitte (2012, a) naznačil veľkú nespokojnosť slovenských spotrebiteľov s výškou bankových poplatkov a nedostatočnými službami. Rozdiel medzi slovenskými klientmi a klientmi v Čechách či Poľsku je najmä v lojalite k vlastnej banke, ktorá je na Slovensku výrazne nižšia než v uvedených krajinách. Zatiaľ čo v Českej republike len 17 % a v Poľsku len 12 % zákazníkov zmenilo svoju banku, na Slovensku to bolo až 52 %.

Cieľom článku je kvantifikovať celkovú spokojnosť slovenských bankových klientov, dôležité faktory ich spokojnosti a nespokojnosti, a porovnať výsledky so situáciou v Českej republike. Súčasťou článku je aj analýza vybraných pocitov bankových klientov, ktoré majú dopad na formovanie ich spokojnosti.

VÝSLEDKY VLASTNÝCH VÝSKUMOV SPOKOJNOSTI BANKOVÝCH ZÁKAZNÍKOV NA SLOVENSKU A V ČESKEJ REPUBLIKE

Výskum spokojnosti klientov na Slovensku a v Českej republike sme uskutočnili prostredníctvom dotazníkov v spolupráci so študentmi Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity

Tomáša Baťu v Zlíne a Paneurópskej vysokej školy v Bratislave, stredisko Žilina. Na zber informácií sme využili aj internet.

Získané dáta sme vyhodnotili prostredníctvom opisnej štatistiky. Pri týchto výpočtoch boli použité jednoduché indexy, ktoré prehľadnou formou kvantifikujú rozdiely v hodnotách ukazovateľov v SR a v ČR.

Výskum v SR zahŕňal 320 respondentov, z toho bolo 55 % žien a 45 % mužov. Čo sa týka vekovej štruktúry respondentov, 23 % respondentov bolo v kategórii do 30 rokov, 59 % v kategórii od 30 do 50 rokov a 18 % respondentov malo viac než 50 rokov. 89 % respondentov bolo zamestnaných, 5 % bolo nezamestnaných a 6 % boli dôchodcovia. Čo sa týka vzdelanostnej úrovne respondentov, 6 % z nich malo základné vzdelanie, 48 % uviedlo stredoškolské vzdelanie a 46 % vysokoškolské vzdelanie.

V rámci dotazníkového výskumu sme osloviли v Českej republike spolu 323 respondentov, z nich 37 % tvorili muži a 63 % ženy. Veková štruktúra respondentov bola nasledujúca: 32 % vo veku do 30 rokov, 50 % od 30 do 50 rokov a 18 % respondentov bolo starších ako 50 rokov. Vzdelanostná úroveň respondentov: 1 % malo základné vzdelanie, 62 % stredoškolské a 37 % vysokoškolské vzdelanie.

Porovnanie celkovej spokojnosti slovenských a českých bankových zákazníkov s poskytovanými bankovými produktmi a službami uvádzame v tabuľke 1.

Tab. 1 Celková spokojnosť bankových klientov v SR a ČR

Ste spokojný s poskytovanými bankovými produktmi a službami?	SR v %	ČR v %	Index SR/ČR
1. Áno	61	62	0,984
2. Nie	23	26	0,885
3. Nevie	16	12	1,333

Zdroj: Vlastný výskum.

Celková miera spokojnosti slovenských a českých bankových klientov je približne rovnaká.

V rámci nášho výskumu sme skúmali, či spokojnosť závisí od pohlavia, veku a vzdelania. Naše výsledky potvrdili, že celková miera spokojnosti bankových klientov na Slovensku a v Českej republike nie je závislá od týchto faktorov.

V tab. 2 porovnáваме najdôležitejšie dôvody spokojnosti slovenských a českých bankových zákazníkov.

Najvýznamnejším faktorom spokojnosti klientov v našom výskume boli dostupnosť bankových produktov a služieb prostredníctvom elektronického bankovníctva. Možnosť využívať elektronické bankovníctvo je významne dôležitejšia pre českých než slovenských klientov, čo pravdepodobne súvisí aj s vyššou mierou využívania

elektronického bankovníctva v Českej republike. Napr. podľa výskumu Ernst & Young (2012) až 78 % klientov v Českej republike ovláda svoj bankový účet prostredníctvom internetu.

Podľa našich výsledkov možnosť využívať elektronické bankovníctvo ako najvýznamnejší dôvod spokojnosti častejšie uvádzali na Slovensku mladí klienti a klienti s vysokoškolským vzdelaním. Spokojnosť žien a mužov s týmto faktorom bola podobná. V Českej republike tento dôvod častejšie uviedli ženy a podobne ako na Slovensku mladí a vysokoškolsky vzdelaní respondenti.

Spokojnosť s dostupnosťou pobočky (druhý najdôležitejší dôvod spokojnosti) je v oboch krajinách veľmi podobná a výraznejšie rozdiely boli v hodnotení siete bankomatov (tretí najdôležitejší dôvod spokojnosti). Tento dôvod spokojnosti častejšie uvádzali českí klienti.

V tab. 3 porovnáваме dôvody nespokojnosti bankových zákazníkov v SR a ČR.

Najvýznamnejším dôvodom nespokojnosti klientov bola vysoká cena produktov a služieb, pričom náš výskum ukázal, že v oboch krajinách je približne rovnaká. Ženy na Slovensku sú podstatne viac nespokojné s cenou bankových produktov a služieb než muži, mladí klienti do 30 rokov sú podstatne menej nespokojní než ostatní klienti. V Českej republike je nespokojnosť s cenami rovnomerne rozložená medzi jednotlivé sociálne skupiny.

Vysoké ceny bankových produktov a služieb sú celosvetovým problémom, o čom svedčia výsledky mnohých výskumov. Je zrejmé, že banky nemôžu ponúkať všetky svoje produkty a služby za minimálnu cenu, ale je tiež zrejmé, že banky často ponúkajú svoje produkty za neprimerane vysoké ceny. Na podrobnejšiu diskusiu o tomto probléme nie je v tomto článku priestor. Istým námetom pre komerčné banky by mohla byť transparentnejšia cenová politika a lepšia komunikácia so svojimi zákazníkmi. Mnohé skúsenosti, predovšetkým zo zahraničia, poukazujú na fakt, že spokojní zákazníci dokážu tolerovať aj vyššie ceny, pretože cena nie je vždy rozhodujúcim faktorom pri výbere banky.

Druhým významným dôvodom nespokojnosti bankových klientov bola pomalá obsluha v pobočke banky. Túto možnosť častejšie uviedli slovenskí klienti. Pomerne výrazná miera nespokojnosti bola zistená v oblasti obchodnej komunikácie, pretože až 19 % slovenských a 14 % českých respondentov uviedlo, že sú nespokojní s neosobným prístupom pracovníkov banky.

Pocity bankových klientov pri obchodnej komunikácii s pracovníkmi banky významným spôsobom formujú ich spokojnosť. V tab. 4 uvádzame porovnanie pocitov českých a slovenských zákazníkov pri riešení ich finančných problémov v komerčných bankách.

Pri odpovedi na túto otázku klienti prednostne uviedli pocit, že banka chce iba predat produkt a zarobiť. Tento pocit bol intenzívnejší v prípade českých respondentov. Českí klienti boli kritickejší než slovenskí klienti aj pri hodnotení toho, či sa

Tab. 2 Dôvody spokojnosti klientov v bankovom sektore ČR a SR

S čím ste v banke najviac spokojný? (Môžete uviesť až 3 dôvody.)	SR v %	ČR v %	Index SR/ČR
1. Rýchla obsluha v pobočke	28	14	2,000
2. Možnosť využívať elektronické bankovníctvo	67	75	0,893
3. Kvalitné produkty a služby	22	18	1,222
4. Pohodlná a príjemná obsluha v pobočke	20	17	1,176
5. Dostupnosť pobočky	53	50	1,060
6. Rozvinutá sieť bankomatov	28	40	0,700
7. Iné (účet zdarma)	4	0	-

Zdroj: Vlastný výskum.

Tab. 3 Dôvody nespokojnosti bankových klientov v SR a ČR

S čím ste v banke najviac nespokojný? (Môžete uviesť až 3 dôvody.)	SR v %	ČR v %	Index SR/ČR
1. Pomalá obsluha v pobočke	38	23	1,652
2. Nekvalitné elektronické bankovníctvo	3	2	1,500
3. Vysoká cena produktov a služieb	63	65	0,969
4. Zlá dostupnosť pobočky	11	10	1,100
5. Neosobný prístup	19	14	1,357
6. Nízka akceptácia mojich potrieb	8	13	0,615
7. Iné (arogancia personálu, zneužívanie finančnej negramotnosti klientov)	3	0	-

Zdroj: Vlastný výskum.

Tab. 4 Pocity bankových zákazníkov pri riešení ich finančných problémov v SR a ČR

Máte pocit, že sa banka zaujíma o riešenie vašich finančných problémov, alebo vám chce iba niečo predat?	SR v %	ČR v %	Index SR/ČR
1. Banka sa veľmi zaujíma	13	5	2,600
2. Občas sa zaujíma	31	24	1,292
3. Vôbec sa o to nezaujíma	11	11	1,000
4. Banka chce iba predat produkt a zarobiť	31	43	0,721
5. Neviem to posúdiť	14	17	0,824

Zdroj: Vlastný výskum.

Tab. 5 Čo si myslia slovenskí a českí klienti o tom, ako sa zmenil prístup bánk počas krízy

Ako sa zmenil prístup bánk k potrebám klientov v čase krízy?	SR v %	ČR v %	Index SR/ČR
1. Prístup sa výrazne zhoršil	0	3	0/3
2. Prístup sa zhoršil	31	27	31/27
3. Prístup sa zlepšil	52	64	52/64
4. Prístup sa výrazne zlepšil	14	2	14/2
5. Iné: nezmenil sa, neviem posúdiť	3	4	3/4

Zdroj: Vlastný výskum.

Literatúra

1. Baumann, CH., Elliott, G., Burton, S. (2012) Modeling customer satisfaction and loyalty: survey data versus data mining. *Journal of Services Marketing*, vol. 26, iss: 3, pp.148-157. <http://dx.doi.org/10.1108/08876041211223951>
2. Belás, J. a kol. (2010) *Management komerčných bánk, bankových obchodov a operácií*. Žilina: Georg.
3. Croxford, H., Abramson, F., Jablonowski, A. (2006) *The art of better retail banking*. England, Chichester: John Wiley & Sons, Ltd. 2006.
4. Deloitte (2012, a) Prieskum: *Viac ako polovica Slovákov nie je verná jednej banke*. Bratislava, Tlačová správa, 21.6.2012. [online] [cit.2012-12-10] http://www.deloitte.com/view/sk_SK/sk/press/sk-press-releases/0b5e168d47e08310VgnVCM2000001b56-f00aRCRD.htm
5. Deloitte. (2012, b). *Průzkum: Více než čtyři pětiny Čechů jsou věrni své bance*. Tlačová správa, 14.6.2012. http://www.deloitte.com/view/cs_CZ/cz/press/press-releases/9563e3bf3cae7310VgnVCM2000001b56f00aRCRD.htm
6. Ernst & Young. (2012). *Nová éra bankovníctví. Čeští klienti chtějí, aby banky vyšly více vstříc jejich potřebám*. Praha, Tlačová správa, 25.6.2012. [online] [cit.2012-12-10] http://www.ey.com/CZ/cs/Newsroom/News-releases/2012_Nova-era-bankovnictvi
7. Chakrabarty, A. (2006). Barking up the wrong tree-factors influencing customer satisfaction in retail banking in the UK. *International Journal of Applied Marketing*, Vol. 1, No. 1. www.managementjournals.com/journals/marketing/index.htm
8. Korauš, A. (2011) *Finančný marketing*. Bratislava: Sprint.
9. Maddern, H., Maull, R. and Smart, A. (2007) Customer satisfaction and service quality in UK financial services. *International Journal of Operations & Production Management*. vol. 27, iss: 9, pp. 999-1019. [online] [cit.2012-12-12] <http://dx.doi.org/10.1108/01443570710775838>
10. Mandahachitara, R., Poolthang, Y. (2011) A model of customer loyalty and corporate social responsibility. *Journal of Service Marketing*, vol. 25, iss: 2, pp.123-133. [online] [cit.2012-12-10] <http://dx.doi.org/10.1108/08876041111119840>
11. McKinsey&Company (2012) *Banking on satisfied customers*. [online] [cit.2012-12-11] http://csi.mckinsey.com/knowledge_by_region/americas/banking_consumers
12. Titko, J., Lace, N. (2010) Customer satisfaction and loyalty in Latvian retail banking. *Economics and Management*: 2010.15, pp. 1031-1038. [online] [cit.2012-12-12] <http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/15/1822-6515-2010-1031.pdf>
13. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2204076/Banks-urged-customers-major-high-street-chains-rank-low-satisfaction-stakes.html>

banka zaujíma o riešenie ich finančných problémov. Kým na Slovensku až 44% respondentov malo pocit, že sa banka zaujíma (zaujíma a veľmi zaujíma) o riešenie ich finančných problémov, v Českej republike to bolo len 29%.

Súčastou nášho výskumu bolo aj zisťovanie zmien v prístupe bánk počas krízy. Predpokladali sme, že komerčné banky objektívne pristúpili k sprísneniu úverových podmienok a k zmenám v tvorbe cien, čo pravdepodobne spôsobí negatívne hodnotenie komerčných bánk. V tab. 5 uvádzame názory klientov na to, či sa prístup bánk počas krízy zmenil.

Podľa našich respondentov sa však prístup bánk počas krízy zlepšil. Náš predpoklad sa nepotvrdil. Zaujímavosťou je opäť zhoda v hodnotení slovenských a českých bankových zákazníkov, pretože na Slovensku 66% respondentov uviedlo, že prístup bánk sa zlepšil (zlepšil a veľmi zlepšil) a v Českej republike si to myslelo takisto 66%.

ZÁVERY

Spokojný zákazník má veľký význam pre aktuálnu a budúcu výkonnosť komerčnej banky. Napr. Korauš (2011) uvádza, že spokojný zákazník zostáva verný a udržať si ho vyžaduje od firmy päťkrát menej úsilia, času a peňazí, než získať nového klienta. Je ochotný zaplatiť i vyššiu cenu a odľakáť spokojného klienta ku konkurencii znamená znížiť pri rovnakej hodnote produktu jeho cenu až o 30%. Spokojný klient predstavuje bezplatnú formu reklamy, je naklonený kúpe ďalších produktov a vyvoláva spätne u zamestnancov pocit uspokojenia a hrdosti na svoju prácu a firmu.

Celková miera spokojnosti českých a slovenských zákazníkov je približne rovnaká a naše výsledky sú porovnateľné s niektorými publikovanými výsledkami spokojnosti bankových klientov v Európe. Napr. vo Veľkej Británii bola v roku 2012 priemerná úroveň spokojnosti 62%. Podľa výsledkov výskumu Deloitte (2012, b) je na Slovensku, v Českej republike a v Poľsku celková miera spokojnosti 50% a viac.

Najdôležitejšie faktory spokojnosti a nespokojnosti slovenských a českých bankových klientov sú rovnaké a miera ich významu pre klientov je veľmi podobná. Intenzita spokojnosti, resp. nespokojnosti slovenských a českých bankových klientov sa v rámci jednotlivých sociálnych skupín mierne odlišuje.

Slovenskí a českí bankovní klienti, podobne ako klienti v iných európskych krajinách, pociťujú nízku mieru záujmu zo strany banky o riešenie ich finančných potrieb a vysoké ceny bánk.

Banky nevyužívajú vhodnou formou svoje predajné príležitosti, pretože len 33% slovenských respondentov v našom výskume uviedlo, že im pracovníci pobočiek často ponúkajú zaujímavé produkty (53% sa vyjadrilo, že im pracovníci zriedka ponúkajú produkty a 14% sa vyjadrilo, že im banka nikdy neponúkla zaujímavý produkt).

Aktuálny trend v oblasti aktívnej ponuky produktov zo strany banky môže mať dosah aj na tzv. *cross-selling index*. Podľa našich zistení priemerná hodnota tohto indexu predstavuje 2,23. Tento údaj signalizuje veľké predajné príležitosti komerčných bánk na Slovensku, pretože typický spotrebiteľ objektívne potrebuje viac bankových produktov: bežný účet na platobné potreby, platobnú kartu na bežné nákupy, sporiaci účet pre potrebu krytia budúcich rizík a často hypotéku na zabezpečenie bývania, prípadne niektoré investičné produkty.

V tejto súvislosti Korauš (2011) upozorňuje na istý paradox v sektore finančných služieb, ktorý spočíva v tom, že finančné spoločnosti venujú takmer všetko úsilie na to, aby získali nových klientov, a keď ich získajú, zabudnú sa o nich starať podobne ako o existujúcich klientov. Pričom súčasný zákazník prináša banke veľkú hodnotu, pretože vytvára tržby a výkonnosť firmy.

Výsledky týchto výskumov, podobne ako všetkých ostatných, nemôžu exaktne zhodnotiť úroveň spokojnosti, resp. nespokojnosti slovenských a českých bankových klientov, preto je potrebné vnímať ich ako istý podnet pre bankových manažérov, aby sa zamerali na skvalitnenie riadenia vzťahov so zákazníkmi v kontexte zvyšovania vlastnej výkonnosti a konkurenčnej schopnosti.

Náš výskum poukázal na mnohé rezervy v predajnom procese komerčných bánk. Bankovní manažéri by sa mali zamyslieť nad možnosťami zlepšenia procesov, ktoré vedú k formovaniu spokojnosti bankových zákazníkov.

Mnohé aspekty formovania spokojnosti bankových zákazníkov sú investične nenáročné a dajú sa uskutočniť v relatívne krátkom časovom horizonte (napr. zlepšiť prístup ku klientom pri obchodnom rokovaní, intenzívnejšie sa zaujímať o riešenie finančných potrieb klientov, ponúkať vhodné produkty klientom atď.). Dôležitým predpokladom rastu spokojnosti zákazníkov je dosiahnutie spokojnosti vlastných zamestnancov v pobočkách. Aktuálne hodnoty fluktuácie bankových zamestnancov a výsledky našich výskumov, v ktorých sme skúmali spokojnosť zamestnancov poukazujú na to, že v tejto oblasti majú bankovní manažéri značné rezervy.

KOLEKTÍV AUTOROV

PRÁVO PRE BANKOVÚ PRAX

Vydavateľstvo Verlag Dashöfer, s. r. o.
Bratislava 2012, 560 strán

Predložená monografia je mimoriadne aktuálna svojím obsahom i rozsahom. Jej aktuálnosť spočíva v tom, že zatiaľ v podmienkach Slovenska nebola komplexne spracovaná problematika záväzkovo-právnych vzťahov v oblasti bankovej praxe po vstupe Slovenska do Európskej únie a po prijatí jednotnej meny.

Autori monografie Mgr. Adrián Beskyd, JUDr. Richard Földes, JUDr. Svetlana Kucmenová, JUDr. Ján Kuric, JUDr. Štefan Orosi a JUDr. Peter Pénzeš, LL.M., PhD., na základe teoretického poznania a dlhoročných odborných a praktických skúseností v oblasti európskeho finančného práva a práva centrálnych bánk ponúkajú komplexný pohľad na záväzkovo-právne vzťahy v bankovej praxi. Monografia svojím zameraním poskytuje nielen teoretické východiská základov teórie a práva v podmienkach Slovenska, ale poskytuje aj ucelený pohľad na inštitucionálne usporiadanie právnych vzťahov v rámci Európskej únie. Charakterizuje tiež vzájomne prepojenie vzťahov medzi Národnou bankou Slovenska a Európskou centrálnou bankou po vstupe do eurozóny. Okrem toho ponúka čitateľovi praktickú aplikáciu záväzkovo-právnych vzťahov medzi centrálnymi bankami a finančným sektorom.

Monografia je rozdelená do deviatich na seba logicky nadväzujúcich častí. Na konci každej časti sú otázky na overenie si vedomostí z danej problematiky.

Prvá kapitola sa venuje základnému teoretickému vymedzeniu práva v podmienkach Slovenska a tiež sumarizuje inštitucionálne usporiadanie jednotlivých organizácií zaoberajúcich sa právnymi aspektmi v rámci Európskej únie.

Druhá kapitola sa zaoberá finančným právom. Charakterizuje jednotlivé subjekty finančného trhu vrátane jeho dohľadu. Súčasťou tejto kapitoly je aj popis novovzniknutého európskeho dohľadu nad finančným trhom, v rámci ktorého bližšie opisuje význam mikro- a makroobozretného dohľadu.

Na význam postavenia Národnej banky Slovenska a Európskeho systému centrálnych bánk v procese realizácie záväzkovo-právnych vzťahov v bankovej praxi poukazuje tretia časť. Okrem inštitucionálneho usporiadania Národnej banky Slovenska a Európskej centrálnej banky monografia poukazuje na vzájomné prepojenie ich záväzkovo-právnych vzťahov.

Štvrtá kapitola podrobne opisuje niektoré vybrané bankové činnosti, ako sú vklady, poskytovanie úverov, ale tiež podrobne charakterizuje jednotlivé formy a prostriedky, ktoré sa používajú

v domácom a medzinárodnom platobnom styku.

Piata kapitola sa zaoberá finančným, peňažným a kapitálovým trhom. V tejto časti je podrobný popis nástrojov, ktoré sa využívajú na jednotlivých trhoch. Súčasťou tejto kapitoly je spracovaná problematika inštitucionálneho usporiadania finančného trhu a jeho právnej ochrany.

Obsahom šiestej kapitoly je charakteristika jednotlivých klientov z hľadiska občianskeho, verejného a obchodného práva. Táto časť monografie takmer komplexne charakterizuje postavenie jednotlivých klientov v rámci občianskeho a obchodného práva, ako aj jednotlivé subjekty, ktoré sú súčasťou verejného práva.

Siedma kapitola sa zaoberá otázkami vzniku a zániku záväzkov z právneho hľadiska. Okrem toho bližšie špecifikuje podstatu záväzkovo-právnych vzťahov, vznik záväzkov podľa Občianskeho zákonníka až po zánik týchto záväzkov.

Na túto kapitolu nadväzuje aj problematika zaoberajúca sa jednotlivými zabezpečovacími prostriedkami vrátane záložného práva, ručenia, zabezpečenia postúpením pohľadávky, uznania záväzku až po bankovú záruku.

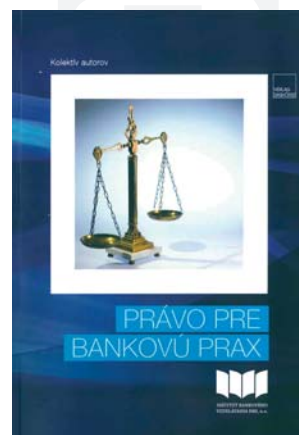
Posledná časť monografie sa venuje problematike nesplnenia záväzkov. Podrobne analyzuje oblasti premlčania práva, proces rozhodcovského konania, občianske súdne konanie až po realizáciu exekúcie.

Monografia ponúka čitateľovi ľahšie pochopenie na prvý pohľad jednoduchšej, ale v praxi svojím rozsahom a obsahom náročnej problematiky v oblasti záväzkovo-právnych vzťahov v bankovej praxi.

Komplexnosť a aktuálnosť spracovania problematiky záväzkovo-právnych vzťahov s praktickou interpretáciou danej problematiky môže slúžiť nielen pracovníkom v oblasti finančného a podnikateľského sektora, ale aj študentom právnického a ekonomického zamerania. Monografiu možno využiť v hospodárskej praxi, vo verejnej správe na ministerstve financií, ministerstve hospodárstva, ale aj v Národnej banke Slovenska a iných inštitúciách verejnej správy. Okrem toho poskytuje dôležité informácie pre širokú verejnosť v rámci celoživotného vzdelávania.

Vzhľadom na to, že na Slovensku nebola spracovaná problematika záväzkovo-právnych vzťahov v bankovej praxi v takom rozsahu a s praktickou interpretáciou, predložená monografia obohatí slovenský knižný trh o nové teoreticko-praktické poznanie záväzkovo-právnych vzťahov v oblasti bankovej praxe.

doc. Ing. Juraj Sipko, MBA., PhD.

EXCHANGE RATE REGIMES IN THE CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES (Theoretical aspects versus practical experience)

Part 2

doc. Ing. Rajmund Mirdala, PhD.
Faculty of Economics, Technical University
of Košice

A consistent choice of and flexible adjustments to monetary policy frameworks and exchange rate regimes were behind the crucial economic policy decisions taken during the transition process in central European countries. Low credibility of monetary authorities, a lack of foreign exchange reserves and high inflation differentials represented substantial constraints and difficulties related to sustainability of pegged exchange rate regimes at the beginning of the transition process. Unbalanced economic growth, sharply growing external trade openness and high foreign capital inflows accompanied corresponding adjustments in exchange rate regimes toward more flexible arrangements. The ERM2 membership prospects affected key monetary and exchange rate policy decisions in the last decade. In the paper we provide a brief overview of the exchange rate regime evolution in the central European countries during the period of last two decades, emphasizing key features of particular stages in the process of exchange rate regime adjustments. (p. 2)

FISCAL SPACE IN THE EURO AREA

František Hajnovič and Juraj Zeman
Národná banka Slovenska

Using data from 1995 to 2008, debt limits in the European Union have been derived in our work from budget reactions to debt before the crisis. We have suggested our approach based on an IMF paper (Ostry, 2010) and estimated the fiscal reaction functions and implied critical debt levels of EU governments. Since many countries had not taken advantage of boom years for their consolidation, the fiscal space – availability of debt financing – in the euro area has shrunk, especially in the countries where the response to rising debt levels was weak in the past. In conclusion, a need for structural changes in budgetary policy is stressed (an upper shift in the reaction to debt) or governments may run a risk of default when fiscal space has been negative or squeezed. (p. 9)

TAX SYSTEMS IN SCANDINAVIAN COUNTRIES

Part 2 Norway, Finland and Iceland

Ing. Ivona Ďurinová, PhD.
University of Economics in Bratislava

Scandinavian countries belong to advanced economies with a high standard of living and generous welfare systems. Owing to these systems, Scandinavian countries are frequently called as "social states". For Nordic tax systems, a high degree of solidarity and a high rate of taxation are typical. They are considered to be relatively complex, but fair and efficient, representing a firm foundation of these

"social states". They have many supporters as well as opponents. In the first part of the article, tax systems of Denmark and Sweden are introduced together with basic facts about direct and indirect taxes. Their specific and interesting features are also described. The second part focuses on Norway, Finland and Iceland, and in its conclusion, views of these tax systems' supporters and opponents are presented. (p. 15)

AUSTRIAN PENSION SYSTEM

doc. Ing. Eva Kafková, PhD., Ing. Ľuboslava
Dobócziová
Faculty of Business Economy in Košice,
University of Economics in Bratislava

The article contains the basic information about the structure of pension system in Austria. It focuses on the third pension pillar structure, number of contributors to individual pillars, number of pension beneficiaries, as well as developments in calculating pensions as a percentage of former salary (in 2010 it reached the value of 71.70%). The second pillar consists of occupational pension funds, which are managed by private pension funds. They are represented by two groups of funds – internal pension companies (in 2011 they were 11) and pension companies that provide management for a wide range of employees and civil servants. Since 2002 Austrian citizens have also had the option to use the third pillar as a supplementary form of their insurance plans. It can be realized through life insurance or private investment savings with state premium. This form has been used by more than 1.5 million citizens. (p. 20)

BANK CLIENT SATISFACTION SURVEY IN SLOVAKIA AND THE CZECH REPUBLIC

doc. Ing. Jaroslav Belás, PhD., Ing. Anna Kotásková
Pan-European University in Bratislava

Commercial banks, like other business entities, achieve their primary targets by selling banking products and services to their clients. Thus, in this context, bank clients have an important position because, while buying banking products, they improve profitability of banks and support their competitiveness. The aim of the article is to quantify the overall satisfaction of Slovak banking clients, significant factors of their satisfaction and dissatisfaction and to compare the results with the situation in the Czech Republic. The article also provides an analysis of selected feelings of banking clients that impact on shaping clients' satisfaction. Based on our questionnaire survey, it may be concluded that the overall satisfaction rate of the Czech and Slovak customers is about the same. The most important factors of satisfaction and dissatisfaction of the Czech and Slovak banking clients are the same and a degree of their importance is also very similar. The intensity of satisfaction and dissatisfaction of the Czech and Slovak banking clients is slightly different within various social groups. The Slovak and Czech banking clients, similar to clients in other European countries, experience a low rate of interest in addressing their financial needs and consider prices of banks as high. (p. 27)

